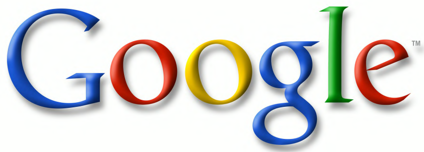

WIDENER
HN TFQI %

August Strindberg

KAMMARSPEL

· OPUS · III ·

SPÖK-SONATEN

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1907.

AUGUST STRINDBERG

KAMMARSPEL

OPUS 3

SPÖK-SONATEN

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1907

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1907.

SCENERI:

Nedre botten och en trappa upp af en modern husfasad, men endast husets hörn, som på nedre botten afslutas med en rund salong, en trappa upp med en balkong och flaggstång.

Genom öppna fönstren till runda salongen synes när rullgardinen dras upp, en hvit marmorstaty af en ung kvinna, omgifven af palmer, starkt belysta af solstrålar. I fönstret till vänster synas i krukor hyacinter (blåa, hvita, skära).

På balkongens räcke i hörnet en trappa upp synes ett blått sängtäcke af siden och två hvita sängkuddar. Fönstren till vänster äro behängda med hvita lakan. Det är en klar söndagsmorgon.

Framför fasaden i förgrunden står en grön bänk.

Till höger i förgrunden en gatufontän; till vänster en affisch-kolonn.

Till vänster på fonden är ingångsporten, som visar trappuppgången, trappstegen af hvit marmor, ledstången af mahogny med mässing; på båda sidor om porten på trottoaren stå lagrar i baljor.

Hörnet med runda salongen vetter äfven åt en tvärgata som tänkes gå in åt fonden.

Till vänster om ingångsporten är ett fönster med reflexionsspegel, på nedre botten.

PERSONER:

GUBBEN, direktör Hummel.
STUDENTEN, Arkenholz.
MJÖLKFLICKAN (vision).
PORTVAKTERSKAN.
PORTVAKTEN.
DEN DÖDE, konsul.
DEN MÖRKA DAMEN, Den Dödes dotter med Portvakterskan.
ÖFVERSTEN.
MUMIEN, Öfverstens hustru.
HANS DOTTER, är Gubbens dotter.
DEN FÖRNÄME, kallad baron Skanskorg. Trolofvad med Portvaktens dotter.
JOHANSSON, tjänare hos Hummel.
BENGTSSON, betjänt hos Öfversten.
FÄSTMÖN, Hummels för detta fästmö hvithårig gumma.

Vid ridåns uppgång ringes i fjärran från flera kyrkor.

Portarna till fasaden äro öppna; en mörkklädd kvinna står orörlig i trappan.

Portvakterskan sopar farstun; sedan gnider hon mässingen på porten; därpå vattnar hon lagrarna.

I en rullstol vid affischkolonnen sitter Gubben och läser tidningen; han har hvitt hår och skägg samt glasögon.

Mjölkflickan in från hörnet med flaskor i ståltrådskorg; hon är sommarklädd, med bruna skor, svarta strumpor och hvit barett.

MJÖLKFLICKAN [tar af baretten och hänger på fontänen; torkar svetten från pannan; dricker en dryck ur skopan; tvättar händerna; ordnar sitt hår, speglande sig i vattnet].

[En ångbåtsklocka höres ringa, och basarna från orgeln i en närbelägen kyrka tränga då och då igenom tystnaden.]

[Efter ett par minuters tystnad, då flickan slutat sin toalett, kommer studenten in från vänster, osöfd, orakad. Han går rätt på fontänen.]

[Paus.]

STUDENTEN.

Får jag låna skopan?

FLICKAN [drar åt sig skopan].

STUDENTEN.

Har du inte slutat snart?

FLICKAN [ser på honom med fasa].

GUBBEN [för sig].

Hvem är det han talar vid? — Jag ser ingen! — Är han tokig?

[Fortfar att betrakta dem med stor förundran.]

STUDENTEN.

Hvad ser du på? Ser jag så faslig ut? — Ja, jag har inte sofvit i natt, och du tror naturligtvis, att jag varit ute och rumlat...

FLICKAN [som förut].

STUDENTEN.

Druckit punsch, hva? — Luktar jag punsch?

FLICKAN [som förut].

STUDENTEN.

Jag är orakad, jag vet det... Gif mig en dryck vatten, flicka, ty jag förtjänar det!

[Paus.]

Nå! Då måste jag stå och tala om, att jag förbundit sårade och vakat öfver sjuka hela denna natt;

jag var nämligen med om husraset i går kväll... nu vet du det.

FLICKAN [sköljer skopan och ger honom en dryck].

STUDENTEN.

Tack!

FLICKAN [orörlig].

STUDENTEN [långsamt].

Vill du göra mig en stor tjänst?

[Paus.]

Saken är den, att mina ögon äro inflammerade som du ser, men mina händer ha rört vid sårade och vid lik; jag kan därför icke utan fara komma vid ögonen... Vill du nu ta min rena näsduk, fukta den i friska vattnet och badda mina arma ögon? — Vill du det? — Vill du vara den barmhärtiga samaritanskan?

FLICKAN [tvekar men gör som han begärt].

STUDENTEN.

Tack, min vän!

[Han tar upp sin portmonnä.]

FLICKAN [gör en afvisande rörelse.]

STUDENTEN.

Förlåt min tanklöshet, men jag är yrvaken...

GUBBEN [till studenten].

Ursäkta att jag tilltalar, men jag hörde att ni var med om olyckshändelsen i går afton... Jag sitter just och läser om den i bladet...

STUDENTEN.

Står det redan där?

GUBBEN.

Ja, alltsammans; och ert porträtt är med, men man beklagar, att man icke fick veta den duktige studentens namn...

STUDENTEN [tittar i bladet].

Jaså? Det är jag! Nå!

GUBBEN.

Hvem var det ni talade vid nyss?

STUDENTEN.

Såg ni inte det?

[Paus.]

GUBBEN.

Är det näsvist att begära — få veta — ert värderade namn?

STUDENTEN.

Hvad skall det tjäna till? Jag tycker inte om offentligheten — får man beröm, så följer klander med — konsten att förringa är utvecklad till en sådan höjd — för öfrigt, jag begär ingen lön...

GUBBEN.

Kanske förmögen?

STUDENTEN.

Inte alls... tvärtom! Jag är utfattig.

GUBBEN.

Hör nu... jag tycker, jag hört den rösten... jag hade en ungdomsvän, som inte kunde säga fönster, utan alltid sa funster — jag har bara råkat en person med det uttalet och det var han; den andra är ni — är det möjligt, att ni är släkt med grosshandlar Arkenholz.

STUDENTEN.

Det var min far.

GUBBEN.

Underliga äro ödets vägar... jag har sett er som litet barn, under särdeles svåra omständigheter...

STUDENTEN.

Ja, jag lär vara född till världen midt i ett konkursbo...

GUBBEN.

Alldeles ja!

STUDENTEN.

Kanske jag får be om namnet?

GUBBEN.

Jag är direktör Hummel...

STUDENTEN.

Är det...? Då minns jag...

GUBBEN.

Ni har hört mitt namn ofta nämnas i er familj?

STUDENTEN.

Ja!

GUBBEN.

Och kanske nämnas med en viss ovilja?

STUDENTEN [tiger].

GUBBEN.

Jo, jag kan tänka det! — Det sades väl att jag var den som ruinerat er far? — Alla som ruinerat sig på dumma spekulationer, finna sig ruinerade af den de icke förmått lura. [Paus.] Nu är förhållandet, att er far beröfvat mig 17,000 kronor, som utgjorde mina besparingar den gången.

STUDENTEN.

Det är eget, hur historier kunna berättas på två så motsatta sätt.

GUBBEN.

Ni tror väl inte, att jag talar osant?

STUDENTEN.

Hvad skall jag tro? Min far ljög inte!

GUBBEN.

Det är så sant, en far ljuger aldrig... men jag är också far, följaktligen...

STUDENTEN.

Hvart vill ni komma?

GUBBEN.

Jag räddade er far från eländet, och han belönade mig med hela tacksamhetsskuldens förfärliga hat... han lärde sin familj att tala illa om mig.

STUDENTEN.

Kanske ni gjorde honom otacksam genom att förgifta hjälpen med onödiga förödmjukelser.

GUBBEN.

All hjälp är förödmjukande, herre.

STUDENTEN.

Hvad begär ni af mig?

GUBBEN.

Jag kräfver icke pengarna; men vill ni göra mig små tjänster, så är jag väl betald. Ni ser mig som krympling, några säger, det är mitt eget fel, andra skylla på mina föräldrar, själf ville jag tro, det är lifvet själft med dess försåt, ty undviker man den ena snaran, så går man midt i den andra. Emellertid, jag kan inte springa i trappor, inte ringa på klocksträngar, därför säger jag till er: hjälp mig!

STUDENTEN.

Hvad kan jag göra?

GUBBEN.

För det första: skjut på min stol, så att jag kan se att läsa affischerna; jag vill se, hvad de spelar i kväll...

STUDENTEN [skjuter på rullstolen].

Har ni ingen karl med er?

GUBBEN.

Jo, men han har gått ett ärende .. kommer strax igen ... Är herrn medicinare?

STUDENTEN.

Nej, jag studerar språk, men vet för resten inte hvad jag skall bli ...

GUBBEN.

Håhå! — Kan han matematik?

STUDENTEN.

Ja, tämligen.

GUBBEN.

Det är bra! — Skulle ni vilja ha en anställning kanske?

STUDENTEN.

Ja, hvarför inte?

GUBBEN.

Godt! — [Läser på affischen.] De ger Valkyrian som matiné ... Då är öfversten med dotter där, och eftersom han alltid sitter ytterst på sjätte bänken, så sätter jag er bredvid ... Vill ni gå in i telefonkiosken där och beställa en biljett på sjätte bänken numro 82?

STUDENTEN.

Skall jag gå på operan i middag?

GUBBEN.

Ja! Och ni skall lyda mig, så far ni väl! Jag vill att ni skall bli lycklig, rik och ärad; er debut i går som den modige räddaren gör er i morgon berömd och ert namn är då värdt mycket.

STUDENTEN [går till telefonkiosken].

Det var ett lustigt äfventyr...

GUBBEN.

Är ni sportsman?

STUDENTEN.

Ja, det var min olycka...

GUBBEN.

Så skall den vändas i lycka! — Telefonera nu!

[Han läser i tidningen.]

[Den mörkklädda DAMEN har kommit ut på trottoaren och talar med PORTVAKTERSKAN; GUBBEN lyssnar, men publiken hör ingenting.]

STUDENTEN [in igen].

GUBBEN.

Är det klart?

STUDENTEN.

Det är gjordt.

GUBBEN.

Ser ni det där huset?

STUDENTEN.

Jag har nog observerat det... jag gick förbi här i går, då solen sken i rutorna — och, föreställande

mig all den skönhet och lyx som fanns där inne — sade jag till min kamrat: Den som nu ägde en våning där, fyra trappor upp, en ung skön hustru, två vackra små barn, och 20,000 kronor i ränta...

GUBBEN.

Sa ni det? Sa ni det? Si där! Jag älskar också det här huset...

STUDENTEN.

Spekulerar ni i hus?

GUBBEN.

N-ja! Men inte på det sättet ni menar...

STUDENTEN.

Känner ni dem som bo där?

GUBBEN.

Alla. Vid min ålder känner man alla mänskor, deras fäder och förfäder, och man är alltid släkt med dem på något sätt — jag är nyss 80 år — men ingen känner mig, riktigt — jag intresserar mig för människors öden...

[Rullgardinen i runda salongen dras upp: ÖFVERSTEN synes innanför civil; efter att ha sett på termometern, går han inåt rummet och stannar framför marmorstatyn.]

GUBBEN.

Se, där är öfversten, som ni skall sitta bredvid i middag...

STUDENTEN.

Är det — öfversten? Jag begriper ingenting af det här, men det är som en saga...

GUBBEN.

Hela mitt lif är som en sagbok, herre; men fastän sagorna äro olika, så hänger de ihop med en tråd, och ledmotivet återkommer regelbundet.

STUDENTEN.

Hvem är marmorstatyn där inne?

GUBBEN.

Det är naturligtvis hans hustru...

STUDENTEN.

Var hon så älskvärd då?

GUBBEN.

H-ja! Ja! —

STUDENTEN.

Säg ut!

GUBBEN.

Inte kan vi döma om en människa, kära barn! — Och om jag nu berättar er, att hon gick, att han slog henne, att hon kom igen, gifte om sig med honom och att *hon* nu sitter där inne som en mumie, och dyrkar sin egen staty, så tror ni att jag är tokig.

STUDENTEN.

Det förstår jag inte!

GUBBEN.

Jag tänker det! — Så ha vi hyacint-fönstret. Där bor hans dotter... hon är ute till häst, men hon kommer strax hem...

STUDENTEN.

Hvem är den mörka damen, som talar med portvakterskan då?

GUBBEN.

Ja, si det är litet inveckladt, men det står i sammanhang med den döde, däroppe där hvita lakanen synas...

STUDENTEN.

Hvem var han då?

GUBBEN.

Det var en människa, som vi, men det som syntes mest var hans fåfänga... Om ni vore söndagsbarn, skulle ni snart se honom komma ut ur porten för att betrakta konsulatsflaggan på half stång — han var nämligen konsul och tyckte om kronor, lejon, burr i hatten och färgade band.

STUDENTEN.

Ni talte om söndagsbarn — jag lär verkligen vara född på en söndag...

GUBBEN.

Nej! Är ni...? Jag kunde tro det... jag såg det på era ögons färg... men då kan ni se, hvad andra icke se, har ni märkt det?

STUDENTEN.

Jag vet inte hvad andra se, men ibland ... ja, det talar man ju inte om!

GUBBEN.

Jag var nästan viss på det! Men för mig kan ni tala om ... för jag — förstår sådant ...

STUDENTEN.

Till exempel i går ... jag drogs till den obemärkta gatan där huset sedan rasade ... jag kom dit, och stannade framför byggnaden som jag aldrig sett förr ... Då märkte jag en spricka på väggen, hörde hur det knäckte i trossbottnarna; jag sprang fram och röck till mig ett barn som gick inunder väggen ... I nästa sekund rasade huset ... jag var räddad, men i mina armar, där jag trodde mig ha barnet, fanns ingenting ...

GUBBEN.

Det må jag säga ... Nog trodde jag ... Förklara mig en sak: hvarför gestikulerade ni nyss vid fontänen? Och hvarför talte ni för er själf?

STUDENTEN.

Såg ni inte mjölkflickan jag språkade vid?

GUBBEN [fasar].

Mjölkflickan?

STUDENTEN.

Ja visst, hon som gaf mig skopan.

GUBBEN.

Jaså? Det är på det sättet? ... Nåväl, jag kan inte se, men jag kan annat ...

[Nu synes en hvithårig kvinna sätta sig vid fönstret med reflexionsspegeln.]

GUBBEN.

Se på gumman i fönstret! Ser ni henne? — Godt! Det var min fästmö, en gång, för 60 år sen ... Jag var tjugu år. — Var inte rädd, hon känner inte igen mig! Vi ses hvarenda dag, men utan det minsta intryck på mig, fastän vi svuro hvarandra evig trohet den gången; evig!

STUDENTEN.

Så oförståndiga ni voro, förr i världen! Inte talar vi om sådant nu med våra flickor.

GUBBEN.

Förlåt oss, yngling, vi förstodo inte bättre! — Men kan ni se, att denna gumma varit ung och skön?

STUDENTEN.

Det syns inte. Jo, hon har vackra blickar, ögonen ser jag inte!

[PORTVAKTERSKAN ut med en korg och strör granris.]

GUBBEN.

Portvakterskan, ja! — Den mörka damen där är hennes dotter med den döde, och därför fick mannen

platsen som portvakt... men den mörka damen har en friare, som är förnäm, och väntar bli rik; han håller på att skiljas, nämligen, från sin fru, som skänker honom ett stenhus för att bli honom kvitt. Denna förnäma friare är måg till den döde, och ni ser hans sängkläder vädras där oppe på balkongen... Det är inveckladt, tror jag!

STUDENTEN.

Det var fasligt inveckladt!

GUBBEN.

Jo, det är så, invändigt och utvändigt, fastän det ser enkelt ut.

STUDENTEN.

Men hvem var den döde då?

GUBBEN.

Ni frågade nyss, och jag svarade; kunde ni se om hörnet, där servis-trappan är, skulle ni märka en hop fattiga, som han hjälpte... när det föll honom in...

STUDENTEN.

Han var en barmhärtig människa då?

GUBBEN.

Ja... ibland.

STUDENTEN.

Inte alltid?

GUBBEN.

Neh!... Sådana äro mänskorna! Hör nu, herre, skjut på vagnen lite, så han kommer i soln, jag fry-

ser så rysligt; när man aldrig får röra på sig, så stelnar blodet — jag ska nog dö snart, det vet jag, men dessförinnan har jag lite att uträtta — tag mig i hand, får ni känna hur kall jag är.

STUDENTEN.

Det var inte måttligt! [Ryggar.]

GUBBEN.

Gå inte ifrån mig, jag är trött, jag är ensam, men jag har inte alltid varit så här, förstår ni; jag har ett oändligt långt lif bakom mig — oändligt — jag har gjort människor olyckliga och människor ha gjort mig olycklig, det ena får kvitta med det andra — men innan jag dör så vill jag se er lycklig... Våra öden äro hopsnodda genom er far — och annat mer...

STUDENTEN.

Men släpp min hand, ni tar ju min kraft, ni kyler ut mig, hvad vill ni?

GUBBEN.

Tålamod, och ni skall se och förstå... Där kommer fröken...

STUDENTEN.

Öfverstens dotter?

GUBBEN.

Ja! Dotter! Se på henne! — Har ni sett ett sådant mästerverk?

STUDENTEN.

Hon är lik marmorstatyn där inne...

GUBBEN.

Det är ju hennes mor!

STUDENTEN.

Ni har rätt — aldrig såg jag sådan kvinna af kvinna född. — Säll den man som henne föra får till altare och hem! —

GUBBEN.

Ni kan se det! — Alla finna icke hennes skönhet... Väl, så är det skrifvet!

FRÖKEN [in från vänster i modern engelsk amasondräkt, går långsamt, utan att se åt någon, till porten, där hon stannar och säger ett par ord till portvakterskan; därpå in i huset].

STUDENTEN [med handen för ögonen].

GUBBEN.

Gråter ni?

STUDENTEN.

Inför det hopplösa finnes ju endast förtviflan!

GUBBEN.

Jag kan öppna dörrar och hjärtan, bara jag finner en arm till min vilja... Tjäna mig, och ni skall härska...

STUDENTEN.

Är det något paktum? Skall jag sälja min själ?

GUBBEN.

Ingenting sälja! — Ser ni, jag har *tagit*, hela mitt lif; nu har jag en trängtan att få ge! ge! Men ingen vill ta emot... jag är rik, mycket rik, men har inga arfvingar, jo en lymmel, som pinar lifvet ur mig... blif ni mig som son, ärf mig lefvande, njut af tillvaron så jag ser det, på afstånd åtminstone.

STUDENTEN.

Hvad skall jag göra?

GUBBEN.

Gå och hör Valkyrian först!

STUDENTEN.

Den saken är ju afgjord — hvad mer?

GUBBEN.

I afton skall ni sitta där inne i runda salongen!

STUDENTEN.

Hur skall jag komma dit?

GUBBEN.

Genom Valkyrian!

STUDENTEN.

Hvarför har ni just valt mig till ert medium? Kände ni mig förut?

GUBBEN.

Ja, naturligtvis! Jag har haft ögonen på er länge ... Men se nu där, se på balkongen hur jungfrun hissar flaggan på half stång efter konsuln... och så vänder hon på sängkläderna... Ser ni det blåa täcket? — Det var för två att sofva under, men nu är det för en...

[FRÖKEN synes nu omklädd vattna hyacinterna i fönstret.]

Där är min lilla flicka, se på henne, se! — Hon talar vid blommorna, är hon inte själf lik den blåa hyacinten?... Hon ger dem dricka, bara rent vatten, och de förvandla vattnet i färger och vällukt... nu kommer öfversten med tidningen! — Han visar henne husraset... nu pekar han på ert porträtt! Hon är icke likgiltig... hon läser om bedriften... jag tror det mulnar, tänk om det blir regn, då sitter jag vackert här, om inte Johansson kommer tillbaka snart...

[Det mulnar och mörknar; GUMMAN vid reflexionsspegeln stänger sitt fönster.]

Nu stänger min fästmö fönstret... sjuttinio år... reflexionsspegeln är den enda spegel hon begagnar, för i den ser hon sig icke själf, bara yttervärlden och från två håll, men världen kan se henne, det har hon inte tänkt på... En vacker gumma förresten...

[Nu synes DEN DÖDE i svepning komma ut ur porten.]

STUDENTEN.

Herre Gud, hvad ser jag?

GUBBEN.

Hvad ser ni?

STUDENTEN.

Ser *ni* icke, i porten, den döde?

GUBBEN.

Jag ser ingenting, men jag väntade mig just! Berätta...

STUDENTEN.

Han går ut på gatan... [Paus.] Nu vänder han på hufvet och betraktar flaggen.

GUBBEN.

Hva sa jag? Han kommer nog att räkna kransarna med, och läsa på visitkorten... Ve den som saknas!

STUDENTEN.

Nu vänder han om hörnet...

GUBBEN.

Han ska räkna de fattiga vid servistrappan... de fattiga dekorera så bra: »åtföljd af välsignelser från de många», ja, men min välsignelse får han inte! — Det var en stor rackare, oss emellan...

STUDENTEN.

Men välgörande...

GUBBEN.

Välgörande rackare, som alltid tänkte på en vacker begrafning... När han kände slutet nalkas, så klädde han staten på 50,000 kronor... nu går hans dotter där i en annans äktenskap och undrar om arfvet... han, rackarn, hör allt hvad vi säger, och det är väl unnadt! — Där kommer Johansson!

[JOHANSSON in från vänster.]

GUBBEN.

Rapport!

JOHANSSON [talar ohörbart].

GUBBEN.

Jaså inte hemma? Du är ett fä! — Och telegrafen? — Ingenting!... Vidare!... Klockan 6 i afton? Det är bra! — Extranumret? — Hela namnet ute! Student Arkenholz, född... föräldrar... utmärkt... jag tror det börjar regna... Hva sa han för slag?... Jaså, jaså! — Han ville inte? — Så måste han då! — Där kommer den förnäme! — Skjut mig om hörnet, Johansson, så får jag höra hvad de fattiga säger ... Och Arkenholz väntar mig här... förstår han det! — Skynda på, skynda på!

[JOHANSSON skjuter stolen om hörnet.]

*

STUDENTEN [står kvar och betraktar FRÖKEN, som nu krattar i blomkrukorna.]

*

DEN FÖRNÄME [in sorgklädd, tilltalar den MÖRKA DAMEN som gått på trottoaren].

Ja, hvad kan man göra åt det? — Vi få vänta!

DAMEN.

Jag kan inte vänta!

DEN FÖRNÄME.

Är det så? Res till landet då!

DAMEN.

Det vill jag inte.

DEN FÖRNÄME.

Kom hitåt, annars hör de hvad vi säger.

[De dra sig åt affisch-kolonnen och fortsätta samtalet ohörbart.]

*

JOHANSSON [in från höger; till studenten].

Patron bad herrn inte glömma det andra!

STUDENTEN [långsamt].

Hör nu — säg mig först: hvem är patron?

JOHANSSON.

Ja! Han är så mycket, och har varit allting. —

STUDENTEN.

Är han klok?

JOHANSSON.

Ja, hvad är *det?* — Han har hela sitt lif sökt efter ett söndagsbarn, påstår han, men det kan vara osant...

STUDENTEN.

Hvad vill han, är han girig?

JOHANSSON.

Han vill härska... Hela dagen drar han omkring i sin char likt guden Thor... han ser på hus, raserar dem, öppnar gator, bebygger torg: men han bryter sig in i hus också, kryper in genom fönster, härjar med människors öden, dödar sina fiender och förlåter aldrig. — Kan herrn föreställa sig att den lilla halte har varit en Don Juan, fastän han alltid förlorat sina kvinnor?

STUDENTEN.

Hur kan det gå ihop?

JOHANSSON.

Jo, han är så illslug att han får kvinnorna att gå, när han ledsnat på dem... Emellertid, nu är han liksom en hästtjuf på mänskomarknaden, han stjäl mänskor, på mångahanda sätt... Mig har han bokstafligen stulit ur rättvisans händer... jag hade nämligen begått en blunder, hm; som endast han visste

om; i stället för att sätta in mig, så gjorde han mig till träl; jag trälar för bara maten, som inte är den bästa ...

STUDENTEN.

Hvad vill han göra i det här huset då?

JOHANSSON.

Ja, si det vill jag inte säga! Det är så inveckladt.

STUDENTEN.

Jag tror att jag går ifrån det här ...

JOHANSSON.

Si på fröken som tappa' sitt armband, genom fönstret ...

[FRÖKEN har tappat armbandet genom öppna fönstret.]

STUDENTEN [fram sakta, tar upp armbandet och räcker det åt FRÖKEN, som tackar stelt; STUDENTEN går tillbaka till Johansson].

JOHANSSON.

Jaså, han tänker gå ... Det är inte så lätt, som en tror när *han* fått nätet öfver hufvet på en ... Och han fruktar ingenting mellan himmel och jord ... jo, en sak, eller rättare en person ...

STUDENTEN.

Vänta nu, kanske jag vet!

JOHANSSON.

Hur kan ni veta?

STUDENTEN.

Jag gissar! — Är det... en liten mjölkflicka han fruktar?

JOHANSSON.

Han vänder sig alltid bort, när han möter en mjölkvagn... och så talar han i sömnen, han har visst varit i Hamburg en gång...

STUDENTEN.

Kan man tro denna man?

JOHANSSON.

Man kan tro honom — om allt!

STUDENTEN.

Hvad gör han där om hörnet nu?

JOHANSSON.

Han lyssnar, på de fattiga... Sår ut ett litet ord, plockar ut en sten i sänder, tills huset rasar... figurligt taladt... Ser ni, jag är en bildad karl och har varit bokhandlare... Ska ni gå nu?

STUDENTEN.

Jag har svårt att vara otacksam... Denna man har räddat min far en gång, och nu begär han bara en liten återtjänst...

JOHANSSON.

Hvad är det?

STUDENTEN.

Jag skall gå och se Valkyrian...

JOHANSSON.

Det förstår jag inte... Men han har alltid nya påhitt... Si, nu talar han vid polisen... han håller sig alltid till poliser, och anlitar dem, invecklar dem med intressen, binder dem med falska löften och förespeglingar, allt under det han pumpar dem. — Ni ska se, att innan natten är han mottagen i den runda salongen!

STUDENTEN.

Hvad vill han där? Hvad har han med öfversten?

JOHANSSON.

Ja... jag anar, men jag vet inte! Ni får väl se själf, när ni kommer dit! ...

STUDENTEN.

Aldrig kommer jag in där...

JOHANSSON.

Det beror på er själf! — Gå till Valkyrian...

STUDENTEN.

Är det vägen?

JOHANSSON.

Ja, när han sagt det! — Se på, se på honom, på stridsvagnen, i triumf dragen af tiggarna, som inte få ett öre i lön, bara en vink om att det skall vankas något på hans begrafning!

[GUBBEN in stående i rullstolen, dragen af en tiggare, åtföljd af de andra.]

GUBBEN.

Hyllen den ädle ynglingen, som med fara för sitt eget lif räddat de många vid gårdagens olyckshändelse! Hell, Arkenholz!

TIGGARNA [blotta sina hufven men utan att hurra].

FRÖKEN [i fönstret, viftar med sin näsduk].

ÖFVERSTEN [stirrar ut genom sitt fönster].

GUMMAN [reser sig vid sitt fönster].

JUNGFRUN [på balkongen hissar flaggan i topp].

GUBBEN.

Klappen i händerna, medborgare, det är visserligen söndag, men åsnan i brunnen och axet på åkern ger oss absolution, och fastän jag icke är något söndagsbarn, så äger jag både spådomsandan och läkegåfvan, ty jag har kallat en drunknad till lif en gång . . . ja, det var i Hamburg en söndagsförmiddag som nu . . .

*

MJÖLKFLICKAN [in, sedd endast af STUDENTEN och GUBBEN; hon sträcker upp armarna som en drunknande och fixerar GUBBEN].

*

GUBBEN [sätter sig, därpå sjunker han ihop af fasa].

Johansson! Kör mig undan! Fort! — Arkenholz, glöm inte Valkyrian!

STUDENTEN.

Hvad är detta allt?

JOHANSSON.

Vi få väl se! Vi få väl se!

[Ridåfall.]

* * *

Ini den runda salongen: i fonden hvit spegelkakelugn med pendyl och kandelabrar; till höger tamburen med perspektiv åt ett grönt rum med mahognymöbel; till vänster står statyn beskuggad af palmer, och kan döljas af förhängen; till vänster i fonden dörr till hyacintrummet, där FRÖKEN sitter och läser. Man ser ÖFVERSTEN från ryggen där han sitter och skrifver i gröna rummet.

BENGTSSON [betjänten, i livré, kommer från tamburen med JOHANSSON i frack och hvit halsduk].

Nu ska Johansson servera, medan jag tar emot kläderna. Har han varit med om det förr?

JOHANSSON.

Jag går ju och rullar en stridsvagn på dan, som han vet, men om aftnarne serverar jag på bjudningar, och det var alltid min dröm att komma in i det här huset... Det är konstigt folk, hva?

BENGTSSON.

Ja-a, lite ovanliga, kan man säga.

JOHANSSON.

Är det musikafton, eller hvad skall det bli?

BENGTSSON.

Det är den vanliga spöksupén, vi kallar. De dricker te, säger inte ett ord, eller talar öfversten emsam; och så knaprar de på småbröd, alla på en gång, att det låter som råttor i ett vindskontor.

JOHANSSON.

Hvarför kallas det spöksupé.

BENGTSSON.

De ser ut som spöken... Och med det här ha de hållit på i tjugu år, alltid samma mänskor, som säger detsamma, eller tiger de för att slippa skämmas.

JOHANSSON.

Är det inte en fru i huset också?

BENGTSSON.

Jo då, men den är fjoskig; hon sitter i en garderob, därför att hennes ögon inte tål ljuset... Hon sitter här inne... [Visar på en tapetdörr i väggen.]

JOHANSSON.

Där inne?

BENGTSSON.

Jaa, jag sa ju att de är lite ovanliga...

JOHANSSON.

Hur ser hon ut då?

BENGTSSON.

Som en mumie... vill han se på henne?

[Öppnar tapetdörren.]

Si där sitter hon!

JOHANSSON.

Kors i Je...

*

MUMIEN [jollrar].

Hvarför ska han öppna dörrn, ha ja inte sagt att den ska vara stängd...

BENGTSSON [pjollrar].

Ta, ta, ta, ta! Lilla lollan ska vara snäll nu, så får hon något godt! — Vackra gojan!

MUMIEN [som en papegoja].

Vackra gcjan! Å Jakob ä där? Kurrrrre!

BENGTSSON.

Hon tror att hon är en papegoja, och det är ju möjligt så är... [Till Mumien.] Polly, hvissla lite för oss!

MUMIEN [hvisslar].

JOHANSSON.

Jag har ju sett mycket, men maken aldrig!

BENGTSSON.

Sir ni, när ett hus blir gammalt, så möglar det, och när folk sitter länge samman och pinar hvarann, så blir de tokiga. Denna fru i huset — tyst Polly! — denna mumie har suttit här i fyrtio år — samma man, samma möbler, samma släktingar, samma vänner...

[Stänger igen om mumien.]

Och hvad som passerat här i huset — det vet jag knappast... Se på den här statyn... det är frun som ung!

JOHANSSON.

Å Herre Gud! — Är detta mumien?

BENGTSSON.

Ja — Det är ju att gråta åt! — Men denna fru har, genom inbillningens makt eller något annat, fått vissa af den pratsjuka fågelns egenheter — hon

tål således icke krymplingar och sjuka... Hon tål icke sin egen dotter, därför att hon är sjuk...

JOHANSSON.

Är fröken sjuk?

BENGTSSON.

Visste han inte det?

JOHANSSON.

Nej!... Och öfversten, hvem är det?

BENGTSSON.

Ni får väl se! —

JOHANSSON [betraktar statyn].

Det är rysligt att tänka sig... Hur gammal är frun nu?

BENGTSSON.

Det vet ingen... men det berättas, att när hon var trettifem, såg hon ut som nitton och det inbillade hon öfversten att hon var... Här i huset... Vet han hvad den där svarta japanska skärmen är till, bredvid schäslongen? — Den kallas dödsskärmen och ställes för, när någon skall dö, alldeles som på sjukhusen...

JOHANSSON.

Det var ett fasligt hus... Och hit in önskade sig studenten som till paradiset...

BENGTSSON.

Hvilken student? Jaså han! Som skall komma hit i kväll... Öfversten och fröken råkade honom

på operan, och blefvo båda betagna i ... Hm! ... Men nu är det min tur att fråga: Hvem är hans patron? Direktörn i rullstolen...?

JOHANSSON.

Ja! ja! — Kommer han också hit?

BENGTSSON.

Bjuden är han inte.

JOHANSSON.

Den kommer objuden! i nödfall!...

*

GUBBEN [i tamburen, redingote, cylinder, kryckor, smyger sig fram och lyssnar].

BENGTSSON.

Det är en riktig tjyfgubbe, hva?

JOHANSSON.

Fullfjädrad!

BENGTSSON.

Han ser ut som fan själf!

JOHANSSON.

Och trollkarl är han visst också! — för han går genom lyckta dörrar...

*

GUBBEN [fram, tar Johansson i örat].

Bof! — Akta dig! [Till Bengtsson.] Anmäl mitt besök hos öfversten!

BENGTSSON.

Ja, men det väntas främmande här...

GUBBEN.

Det vet jag! Men mitt besök är nästan väntadt, om än icke efterlängtadt...

BENGTSSON.

Jaså! Hur var namnet? Direktör Hummel!

GUBBEN.

Alldeles, ja! —

BENGTSSON [går genom tamburen till gröna rummet, hvars dörr stänges].

*

GUBBEN [till Johansson].

Försvinn!

JOHANSSON [tvekar].

GUBBEN.

Försvinn!

JOHANSSON [försvinner i tamburen].

*

GUBBEN [afsynar rummet; stannar framför statyn i djup förvåning].

Amalia!... Det är hon!... Hon!

[Han ströfvar i rummet och fingrar på saker; ordnar sin peruk framför spegeln; återvänder till statyn.]

MUMIEN [inifrån garderoben].

Vack-rrra gojan!

GUBBEN [far tillsammans].

Hvad var det? Är det en papegoja i rummet? Men jag ser ingen!

MUMIEN.

Å Jakob där?

GUBBEN.

Det spökar!

MUMIEN.

Jakob!

GUBBEN.

Jag blir rädd!... Det var sådana hemligheter de bevarade här i huset!

[Han betraktar en tafla med ryggen vänd åt garderoben.]

Där är han!... Han!

*

MUMIEN [fram, bakom gubben och rycker i kans peruk].

Kurrrr-e! Å' de Kurrre?

GUBBEN [flyger i luften].

Herre evige i himmelen! — Hvem är det?

MUMIEN [med mänsklig stämma].

Är det Jakob?

GUBBEN.

Jag heter Jakob, verkligen...

MUMIEN [med rörelse].

Och jag heter Amalia!

GUBBEN.

Nej, nej, nej,... Å Herre Je...

MUMIEN.

Så jag ser ut! Ja! — Och *har* sett ut så där! Det är uppbyggligt att lefva — jag lefver mest i garderoben, både för att slippa se, och att slippa ses... Men du Jakob, hvad söker du här?

GUBBEN.

Mitt barn! Vårt barn...

MUMIEN.

Hon sitter där.

GUBBEN.

Hvar?

MUMIEN.

Där, i hyacintrummet!

GUBBEN [betraktar fröken].

Ja, det är hon!

[Paus.]

Hvad säger hennes far, jag menar öfversten? Din man?

MUMIEN.

Jag var ond på honom en gång, och då talte jag om alltsammans...

GUBBEN.

Nåå?

MUMIEN.

Han trodde mig inte, utan svarade: »Så där bruka alla hustrur säga, när de vilja mörda sin man.» — Det var ett rysligt brott i alla fall. Hela hans lif är ju förfalskadt, hans stamtafla likaså; jag läser i adelsmatrikeln ibland, och då tänker jag: Hon går med falskt prästbetyg som en piga, och det straffas ju med spinnhus.

GUBBEN.

Det är många som gör det; jag vill minnas du hade orätt födelseår...

MUMIEN.

Det var min mor, som lärde mig... det rådde jag inte för!... Men du hade dock största skulden i vårt brott...

GUBBEN.

Nej, din man framkallade detta brottet, då han tog min fästmö ifrån mig! — Jag var född sådan att jag icke kunde förlåta förrn jag straffat — jag tog det som en befallande plikt... och gör så än!

MUMIEN.

Hvad söker du här i huset? Hvad vill du? Hur har du kommit in? — Är det om min dotter? Rör du vid henne, så måste du dö!

GUBBEN.

Jag vill henne väl!

MUMIEN.

Men du får skona hennes far!

GUBBEN.

Nej!

MUMIEN.

Då måste du dö; i detta rum; bakom denna skärm . . .

GUBBEN.

Må ske . . . men jag kan icke släppa bettet, när jag bitit . . .

MUMIEN.

Du vill gifta henne med studenten; hvarför det? Han är ju ingenting och äger ingenting.

GUBBEN.

Han blir rik, genom mig!

MUMIEN.

Är du bjuden hit i afton?

GUBBEN.

Nej, men jag ämnar låta bjuda mig på spöksupén här!

MUMIEN.

Vet du hvilka som komma?

GUBBEN.

Inte riktigt.

MUMIEN.

Baron... som bor här ofvanpå, och hvars svärfar begrofs i middags...

GUBBEN.

Han, som skall skiljas för att gifta sig med portvaktens dotter... Han, som en gång var din — älskare!

MUMIEN.

Och så kommer din forna fästmö, som min man förförde...

GUBBEN.

En vacker samling...

MUMIEN.

Gud om vi fick dö! *Om* vi fick dö!

GUBBEN.

Hvarför umgås ni då?

MUMIEN.

Brott och hemligheter och skuld binder ju oss tillsammans! — Vi ha brustit och gått isär, så oändligt många gånger, men så dras vi ihop igen...

GUBBEN.

Nu tror jag öfversten kommer...

MUMIEN.

Då går jag in till Adèle...

[Paus.]

Jakob, tänk på hvad du gör! Skona honom...

[Paus.] [Hon går.]

*

ÖFVERSTEN [in, kall, reserverad].

Var så god och sitt!

GUBBEN [sätter sig långsamt].

[Paus.]

ÖFVERSTEN [fixerar].

Det är herrn som skrifvit det här brefvet?

GUBBEN.

Ja!

ÖFVEERSTEN.

Herrn heter Hummel?

GUBBEN.

Ja!

[Paus.]

ÖFVERSTEN.

Då jag nu vet att ni köpt in alla mina utestående reverser, så följer däraf att jag ligger i händerna på er. Hvad vill ni nu?

GUBBEN.

Jag vill ha betalt, på ett eller annat sätt.

ÖFVERSTEN.

På hvad sätt?

GUBBEN.

Ett mycket enkelt — låt oss inte tala om pengarna — tolerera mig bara i ert hus, som gäst!

ÖFVERSTEN.

Om ni är hjälpt med så lite...

GUBBEN.

Tack!

ÖFVERSTEN.

Och sedan?

GUBBEN.

Afskeda Bengtsson!

ÖFVERSTEN.

Hvarför skulle jag det? Min trotjänare, som varit hos mig i en mansålder — som äger fosterländska medaljen för trogen tjänst — hvarför skulle jag det?

GUBBEN.

Allt detta vackra, det är han i era föreställningar — Han är icke den han synes vara!

ÖFVERSTEN.

Hvem är egentligen det?

GUBBEN [ryggar].

Sant! Men Bengtsson måste bort!

ÖFVERSTEN.

Vill ni bestämma om mitt hus?

GUBBEN.

Ja! Eftersom jag äger allt som här synes — möbler, gardiner, servis, linneskåp ... med mera!

ÖFVERSTEN.

Hvad för mera?

GUBBEN.

Allt! Allt som synes äger jag, det är mitt!

ÖFVERSTEN.

Väl, det är ert! Men min adliga sköld, och mitt goda namn förblir mitt!

GUBBEN.

Nej, icke ens det!

[Paus.]

Ni är icke adelsman!

ÖFVERSTEN.

Vet skäms!

GUBBEN [tar upp ett papper].

Om ni läser detta utdrag ur vapenboken, skall ni se att den ätt, hvars namn ni bär, har varit utdöd i hundra år!

ÖFVERSTEN [läser].

Jag har visserligen hört sådana rykten, men jag bär namnet efter min far ... [Läser.] Det är rätt; ni har rätt ... jag är icke adelsman! — Icke ens det! — Då tar jag bort min signetring. — Det är sant, den tillhör er ... Var så god!

GUBBEN [stoppar på sig ringen.]

Nu fortsätter vi! — Ni är icke heller öfverste!

ÖFVERSTEN.

Är jag icke?

GUBBEN.

Nej! Ni har varit för detta tillförordnad öfverste i amerikansk frivillig tjänst, men efter kriget på Kuba och arméns omorganisation äro alla forna titlar indragna...

ÖFVERSTEN.

Är det sant?

GUBBEN [tar åt fickan.]

Vill ni läsa?

ÖFVERSTEN.

Nej, det behöfs inte!... Hvem är ni, som har rätt att sitta och afkläda mig på detta sätt?

GUBBEN.

Får väl se! Men hvad afkläda beträffar... vet ni hvem ni är?

ÖFVERSTEN.

Skäms ni inte?

GUBBEN.

Tag af er håret, och titta er i spegeln, men ta ut tänderna med detsamma och raka bort mustascherna, låt Bengtsson snöra upp järnlifvet, så få vi se om inte betjänten XYZ skall kunna känna igen sig; han som var matfriare i en viss kökskammare...

ÖFVERSTEN [tar efter ringklockan på bordet, GUBBEN förekommer.]

GUBBEN.

Rör inte vid klockan, kalla inte på Bengtsson, ty då låter jag arrestera honom ... Nu kommer gästerna — håll er nu lugn, så spela vi våra gamla roller vidare!

ÖFVERSTEN.

Hvem är ni? Jag känner igen blicken och tonfallet ...

GUBBEN.

Forska inte, tig och lyd bara! —

*

STUDENTEN [in, bugar sig för öfversten].

Herr öfverste!

ÖFVERSTEN.

Välkommen i mitt hus, unge man! Ert ädla uppförande vid den stora olyckan har fört ert namn på allas läppar, och jag räknar som en ära få möta er i mitt hem ...

STUDENTEN.

Herr öfverste, min låga härkomst ... Ert lysande namn och ädla börd ...

ÖFVERSTEN.

Får jag föreställa kandidat Arkenholz, direktör Hummel ... Behagar kandidaten stiga in och hälsa damerna, jag måste afsluta ett samtal med direktören ...

STUDENTEN [visas in till hyacintrummet, där han förblir synlig, stående i blygt samtal med FRÖKEN].

*

ÖFVERSTEN.

En syperb ung man, musikalisk, sjunger, skrifver poesi... Vore han adelsman och jämbördig, skulle jag ingenting ha emot... ja...

GUBBEN.

Hvad då?

ÖFVERSTEN.

Min dotter...

GUBBEN.

Er dotter! — Apropå, hvarför sitter hon jämt där inne?

ÖFVERSTEN.

Hon måste sitta i hyacintrummet, när hon inte är ute! Det är en egenhet hos henne... Där ha vi fröken Beate von Holsteinkrona... ett charmant fruntimmer... stiftsfröken med en ränta lagom stor för hennes stånd och villkor...

GUBBEN [för sig].

Min fästmö!

*

FÄSTMÖN [hvithårig, ser tokig ut].

ÖFVERSTEN.

Fröken Holsteinkrona, direktör Hummel...

FÄSTMÖN [niger och sätter sig].

*

DEN FÖRNÄME [in, hemlighetsfull, sorgklädd, sätter sig].

ÖFVERSTEN.

Baron Skanskorg . . .

GUBBEN [afsides, utan att resa sig].

Jag tror det är juveltjyfven . . . [Till öfversten.] Släpp in mumien, så är samlingen fullständig . . ,

ÖFVERSTEN [i dörren till hyacintrummet].

Polly!

*

MUMIEN [in].

Kurrrrr—e!

ÖFVERSTEN.

Skall ungdomen in här också?

GUBBEN.

Nej! Inte ungdomen! Den skall förskonas . . .

[Alla sitta nu i en krets stumma.]

*

ÖFVERSTEN.

Får vi ta in teet?

GUBBEN.

Hvad skall det tjäna till! Ingen tycker om te, och därför ska vi inte sitta och hyckla.

[Paus.]

ÖFVERSTEN.

Ska vi konversera då?

GUBBEN [långsamt och med pauser].

Tala om väderleken, som vi känner, fråga hur vi mår, som vi vet; jag föredrar tystnaden, då hör man tankar, och ser det förflutna; tystnaden kan ingenting dölja ... hvilket orden kan; jag läste häromdan att språkens olikhet verkligen uppkommit hos de vilda folken i afsikt att dölja stammens hemligheter för de andra; språken äro således chiffer, och den som finner nyckeln, han förstår alla världens språk; men det hindrar icke att hemligheter kunna röjas utan nyckel, och särskildt i det fall att faderskapet behöfver bevisas, men bevisning inför domstol det är något annat; två falska vittnen utgöra full bevisning däruti de ense äro, men på sådana expeditioner jag åsyftar, tar man inga vittnen med sig, naturen själf har nedlagt hos människan en blygselkänsla, som söker dölja det som skall döljas; dock vi glida in i situationer utan att vilja det, och tillfällen erbjuda sig stundom, då det hemligaste skall uppenbaras, då masken ryckes från bedragaren, då bofven afslöjas ...

[Paus; alla betrakta hvarandra tigande.]

GUBBEN.

Så tyst det blef!

[Lång tystnad.]

GUBBEN.

Här till exempel, i detta aktningsvärda hus, i detta vackra hem, där skönhet, bildning och välstånd förenats . . .

[Lång tystnad.]

Alla vi som sitta här, vi veta hvilka vi äro . . . icke sant? . . . jag behöfver icke säga det . . . och ni känner mig, fastän ni låtsas okunnighet . . . Där inne återigen sitter min dotter, *min*, det vet ni också . . . Hon hade förlorat lusten att lefva, utan att veta hvarför . . . men hon vissnade i denna luft som andades brott, bedrägeri, och all slags falskhet . . . därför sökte jag åt henne en vän, i hvars närhet hon kunde förnimma ljuset och värmen *från* en ädel handling . . .

[Lång tystnad.]

Detta var min mission i detta hus: att rensa ut ogräset, afslöja brotten, göra upp bokslutet, så att det unga får börja nytt i detta hem, som jag skänkt dem!

[Lång tystnad.]

Nu beviljar jag fritt aftåg, för hvar och en i tur och ordning; den som stannar låter jag häkta!

[Lång tystnad.]

Hör hur klockan knäpper, som dödsuret i väggen! Hör ni hvad hon säger? »Ti-den! Ti-den! — — —» När hon slår, om en liten stund, då är er tid ute, då får ni gå, men icke förr. Men hon hyttar först,

innan hon slår! — Hör! nu varnar hon: »Klockan kan slå.» — — — Jag också kan slå...

[Han slår med kryckan i bordet.[

Hör ni?

[Tystnad.]

*

MUMIEN [fram till pendylen och stannar den; därpå redigt och allvarligt].

Men jag kan stanna tiden i dess lopp — jag kan göra det förflutna om intet, det gjorda ogjordt; men icke med mutor, icke med hot — utan genom lidande och ånger — — —

[Går fram till gubben.] Vi äro stackars människor, det vet vi; vi ha brutit, vi ha felat, vi som alla; vi äro icke de vi synas, ty vi äro i grunden bättre än vi själfva, då vi ogilla våra förseelser; men att du Jakob Hummel med falska namnet skall sitta domare, det utvisar att du är sämre än vi stackare! Du är icke heller den du synes vara! — Du är en mänskotjuf, ty du har stulit mig en gång med falska förespeglingar; du har mördat konsuln som begrofs här i dag, du strypte honom med skuldsedlar; du har stulit studenten genom att binda honom med en fingerad skuld af hans far, som aldrig var skyldig dig ett öre...

GUBBEN [har försökt resa sig och taga ordet, men har fal-

lit ner i stolen och krympt ihop, krymper allt mer och mer under följande].

MUMIEN.

Men det finns en svart punkt i ditt lif, som jag icke känner riktigt, dock anar ... jag tror att Bengtsson har reda på det! [Ringer i bordsklockan.]

GUBBEN.

Nej, inte Bengtsson! Inte den!

MUMIEN.

Jaså, *han* vet det! [Ringer igen.]

[Nu synes den lilla MJÖLKFLICKAN i tamburdörren, osedd af alla utom af GUBBEN, som fasar; FLICKAN försvinner, då BENGTSSON inträder.]

MUMIEN.

Känner Bengtsson denna herre?

BENGTSSON.

Jo, jag känner honom och han mig. Lifvet växlar som vi vet, och jag har tjänt hos honom, han en annan gång hos mig. Han var således matfriare i min kökskammare i två hela år — som han måste bort klockan tre, så gjordes middan färdig klockan två, och huset fick äta uppvärmd mat efter den där oxen — men han drack också ur buljongen, som sedan måste spädas med vatten — han satt där ute som en vampyr och sög all must ur huset, så att vi blef

som skelett — och han höll på att få oss i fängelse, när vi kallade kokerskan tjyf.

Senare råkade jag denna man i Hamburg under ett annat namn. Då var han ockrare eller blodsugare; men där var han äfven anklagad för att ha narrat en flicka ut på isen för att dränka henne, emedan hon bevittnat ett brott han fruktade få upptäckt ...

MUMIEN [far med handen öfver gubbens ansikte].

Det är du! Tag nu fram reverserna och testamentet!

JOHANSSON [synes i tamburdörren och betraktar uppträdet med stort intresse, då han nu blir fri från träldomen].

GUBBEN [tar fram en bunt papper och kastar på bordet].

MUMIEN [stryker gubben på ryggen].

Gojan! Ä Jakob där?

GUBBEN [som en papegoja].

Jakob ä där! — Kakadora! Dora!

MUMIEN.

Kan klockan slå?

GUBBEN [kluckar].

Klockan kan slå! [Härmar gök-klockan.] Ko-ko, ko-ko, ko-ko! ...

MUMIEN [öppnar garderobsdörren].

Nu är klockan slagen! — Stig opp, gå in i garderoben där jag suttit i tjugu år och begråtit vår förseelse. — Det hänger ett snöre där inne som kan föreställa det som du strypte konsuln med där oppe, och med hvilket du ämnade strypa din välgörare... Gå!

GUBBEN [går in i garderoben].

MUMIEN [stänger dörren].

Bengtsson! Sätt skärmen för! Dödsskärmen!

BENGTSSON [sätter skärmen för dörren].

MUMIEN.

Det är fullbordadt! — Gud vare hans själ nådig!

ALLA.

Amen!

[Lång tystnad.]

*

[Ini hyacintrummet synes fröken vid en harpa med hvilken hon ackompanjerar studentens recitation.]

SÅNG med preludium före.

Solen såg jag, så mig syntes
Som jag skådat den fördolde;

Sina verk hvar mänska njuter,
Säll är den det goda öfvar.
För din vredes gärning som du öfvat
Gör ej bot med ondska;
Hugna den du har bedröfvat
Med din godhet, har Du båtnad.
Ingen fruktar som ej illa gjorde;
Godt är menlös vara.

*

RIDÅ.

Ett rum i någon bisarr stil, orientaliska motiv. Hyacinter i alla färger öfverallt. På kakelugnen sitter en stor Buddha-bild med en rotskifva i knä, och ur den har stängeln af en Askalonlök skjutit upp, bärande den klotformiga blomställningen med hvita stjärnblommor!

I fonden höger, dörr ut till Runda salongen: där man ser öfversten och mumien sitta sysslolösa och tysta; äfven ett stycke af dödsskärmen är synligt; vänster: dörr till servering och kök.

Studenten och fröken (Adèle) vid bordet; hon vid harpan; han stående.

FRÖKEN.

Sjung nu för mina blommor!

STUDENTEN.

Är detta er själs blomma?

FRÖKEN.

Det är min enda! Älskar ni hyacinten?

STUDENTEN.

Jag älskar den öfver alla andra, dess jungfruliga gestalt som smärt och rak reser sig från rotskifvan, hvilar på vattnet och sänker sina hvita rena rötter i det färglösa flytande; jag älskar dess färger; den snöhvita oskyldiga rena, den honungsgula ljufva, den skära unga, den röda mogna, men öfver alla den blå, daggblå, den djupögda, den trofasta ... jag älskar dem alla, mer än guld och pärlor, har älskat dem sedan jag var barn, har beundrat dem, emedan de besitta alla de vackra egenskaper jag saknar ... Dock! ...

FRÖKEN.

Hvad?

STUDENTEN.

Min kärlek är obesvarad, ty de sköna blomstren hata mig ...

FRÖKEN.

Huru?

STUDENTEN.

Deras doft, stark och ren af vårens första vindar, som dragit fram öfver smältande snö, den förvirrar mina sinnen, döfvar mig, bländar mig, tränger mig ut ur rummet, beskjuter mig med giftiga pilar som göra mitt hjärta ve och mitt hufvud hett! Känner ni icke den blommans saga?

FRÖKEN.

Säg den!

STUDENTEN.

Men först dess tyda. Rotskifvan är jorden som hvilar på vattnet eller ligger i myllan; nu skjuter stängeln upp, rak som världsaxeln, och i dess öfre ända sitta de sexstråliga stjärnblommorna.

FRÖKEN.

Öfver jorden stjärnorna! O, det är stort, hvar fick ni det, hur såg ni det?

STUDENTEN.

Låt mig tänka! — I edra ögon! — Det är således en afbild af Kosmos... Därför sitter Buddha med rotskifvan jorden, rufvande med sina blickar för att se den växa ut och uppåt ombildande sig till en himmel. — Den stackars jorden skall bli himmel! Det väntar Buddha på!

FRÖKEN.

Nu såg jag — är icke snöblomman också sexstrålig som liljan-hyacinten?

STUDENTEN.

Ni sade't! — Då äro snöblommorna fallande stjärnor...

FRÖKEN.

Och snödroppen är en snöstjärna... vuxen ur snön.

STUDENTEN.

Men Sirius, den största och vackraste af firmamentets stjärnor i gult och rödt, det är narcissen med dess gula och röda kalk och sex hvita strålar...

FRÖKEN.

Har ni sett askalonlöken blomma?

STUDENTEN.

Ja, visst har jag! — Den bär sina blommor i en boll, ett klot som liknar himlagloben beströdd med hvita stjärnor...

FRÖKEN.

Ja, Gud, så stort! Hvilkens tanke var det?

STUDENTEN.

Din!

FRÖKEN.

Din!

STUDENTEN.

Vår! — Vi ha födt något tillsammans, vi äro vigda...

FRÖKEN.

Ännu icke...

STUDENTEN.

Hvad återstår?

FRÖKEN.

Väntan, pröfningarna, tålamodet!

STUDENTEN.

Väl! Pröfva mig!

[Paus.

Säg! Hvarför sitta föräldrarna där inne så tysta, utan att säga ett enda ord?

FRÖKEN.

Därför att de icke ha något att säga hvarann, därför att den ena icke tror hvad den andra säger. Min far har uttryckt det så: Hvad tjänar det till att tala, vi kan ändå inte lura hvarann?

STUDENTEN.

Det är rysligt att höra...

FRÖKEN.

Där kommer kokerskan... Se på henne, så stor och fet hon är...

STUDENTEN.

Hvad vill hon?

FRÖKEN.

Hon vill fråga mig om middan, jag sköter nämligen hushållet under min mors sjukdom...

STUDENTEN.

Ska vi ha med köket att göra?

FRÖKEN.

Vi måste ju äta... Se på kokerskan, jag kan inte se henne...

STUDENTEN.

Hvem är denna jättekvinna?

FRÖKEN.

Hon tillhör vampyrfamiljen Hummel; hon äter opp oss...

STUDENTEN.

Hvarför afskedas hon inte?

FRÖKEN.

Hon går inte! Vi rår inte på henne, vi ha fått henne för våra synder... Ser ni inte att vi tvina bort, täras...

STUDENTEN.

Får ni inte mat då?

FRÖKEN.

Jo, vi få många rätter, men all kraft är borta... Hon kokar ur köttet, ger oss trådarna och vatten, medan hon själf dricker ur buljongen; och när det är stek, kokar hon först ur musten, äter såsen, dricker ur spadet; allt hvad hon vidrör förlorar sin saft, det är som om hon sög med ögonen; vi få sumpen, när hon druckit kaffet, hon dricker ur vinbuteljerna och fyller med vatten...

STUDENTEN.

Kör bort henne!

FRÖKEN.

Vi kan inte!

STUDENTEN.

Hvarför?

FRÖKEN.

Vi vet inte! Hon går inte! Ingen rår på henne — hon har ju tagit kraften från oss!

STUDENTEN.

Får jag köra bort henne?

FRÖKEN.

Nej! Det skall visst vara som det är! — Nu är hon här! Så frågar hon hvad som skall vara till middan, jag svarar det och det; hon gör invändningar, och så blir det som hon vill.

STUDENTEN.

Låt henne bestämma själf, då!

FRÖKEN.

Det vill hon inte.

STUDENTEN.

Det var ett underligt hus. Det är förgjordt!

FRÖKEN.

Ja! — Men nu vände hon om, när hon fick se er!

*

KOKERSKAN [i dörren].

Näh, det var inte därför! [Flinar så tänderna synas.]

STUDENTEN.

Ut, människa!

KOKERSKAN.

När jag behagar! [Paus.] — Nu behagar jag!

[Försvinner.]

FRÖKEN.

Förifra er icke! — Öfva er i tålamod; hon hör till pröfningarna vi genomgå här i hemmet! Men vi har en husa också! Som vi få städa efter!

STUDENTEN.

Nu sjunker jag! Cor in æthere! Sång!

FRÖKEN.

Vänta!

STUDENTEN.

Sång!

FRÖKEN.

Tålamod! — Detta rummet kallas pröfvorummet — det är vackert att se på, men består af idel bristfälligheter...

STUDENTEN.

Otroligt; men det får man öfverse med! Vackert är det, men lite kallt. Hvarför eldar ni inte?

FRÖKEN.

Därför att det röker in.

STUDENTEN.

Kan man inte sota?

FRÖKEN.

Det hjälper inte!... Ser ni skrifbordet där?

STUDENTEN.

Utomordentligt vackert!

FRÖKEN.

Men det haltar; jag lägger hvarje dag en korkskifva under foten, men husan tar bort den när hon sopar, och jag får skära en ny. Pennskaftet är hvarje morgon bläckigt och skriftyget också; dem får jag

tvätta efter henne, hvarje dag soln går upp. [Paus.] Hvilket är det värsta ni vet?

STUDENTEN.

Att räkna tvätt! Hu!

FRÖKEN.

Det är mitt göra! Hu!

STUDENTEN.

Och mera?

FRÖKEN.

Att störas i sin nattsömn, när man måste upp och lägga öfre haken på fönstret... som husan glömt.

STUDENTEN.

Och mera!

FRÖKEN.

Att stiga upp på en stege och laga spjällsnöret efter husan då hon ryckt af det.

STUDENTEN.

Och mera!

FRÖKEN.

Att sopa efter henne, att damma efter henne, och att göra eld i kakelugnen efter henne, hon bara lägger in veden! Att passa spjällen, att torka glasen, duka *om* bordet, dra upp buteljerna, öppna fönstren och vädra, bädda *om* min säng, skölja vattenkaraffin när han blir grön af alger, köpa tändstickor och tvål, som alltid saknas, torka lampglas och klippa vekar, för att lamporna icke skola röka, och för att lamporna

icke skola slockna, när det är främmande måste jag fylla dem själf...

STUDENTEN.

Sång!

FRÖKEN.

Vänta! — Först mödorna, mödorna att hålla lifvets orena ifrån sig.

STUDENTEN.

Men ni äro ju förmögna, ha två tjänare!

FRÖKEN.

Det hjälper inte! Om man så har tre! Det är besvärligt att lefva, och jag är trött ibland... Tänk er då en barnkammare till!

STUDENTEN.

Den största af fröjder...

FRÖKEN.

Den dyraste... Är lifvet värdt så mycket besvär?

STUDENTEN.

Det beror väl af den lön man väntar af mödan.. Jag skulle inte sky något för att vinna er hand.

FRÖKEN.

Tala icke så! — Ni kan aldrig få mig!

STUDENTEN.

Hvarför?

FRÖKEN.

Det får ni inte fråga.

[Paus.]

STUDENTEN.

Ni tappade armbandet genom fönstret...

FRÖKEN.

Därför att min hand är blifven så smal...

[Paus.]

KOKERSKAN [synes med en japansk flaska i handen].

FRÖKEN.

Där är hon som äter mig, och oss alla.

STUDENTEN.

Hvad har hon i handen?

KOKERSKAN.

Det är koloritflaskan med skorpionbokstäfver på! Det är sojan, som förvandlar vatten till buljong, som ersätter sås, som man kokar kål på, som man gör sköldpaddsoppa af.

STUDENTEN.

Ut!

KOKERSKAN.

Ni suger musten ur oss, och vi ur er; vi tar blodet och ni får vattnet igen — med koloriten. Det är kolorit! — Nu går jag, men jag stannar ändå, så länge jag vill! [Går.]

STUDENTEN.

Hvarför har Bengtsson medalj?

FRÖKEN.

För sina stora förtjänsters skull.

STUDENTEN.

Har han inga fel?

FRÖKEN.

Jo, mycket stora, men för dem får man icke medalj.

[De le.]

*

STUDENTEN.

Ni har mycket hemligheter här i huset...

FRÖKEN.

Likt alla andra... låt oss behålla våra!

[Paus.]

STUDENTEN.

Älskar ni uppriktighet?

FRÖKEN.

Ja, måttlig!

STUDENTEN.

Det kommer öfver mig ibland ett rasande begär att säga allt hvad jag tänker; men jag vet att världen skulle störta samman om man vore riktigt uppriktig.

[Paus.]

Jag var på en begrafning häromdagen... i kyrkan — det var mycket högtidligt och vackert!

FRÖKEN.

Det var direktör Hummels?

STUDENTEN.

Mina falske välgörares; ja! — Vid lik-kistans hufvud stod en äldre vän till den aflidne, och han förde prestaven; prästen särskildt imponerade på mig genom sitt värdiga uppträdande och sina rörande ord. — Jag grät, vi gräto alla. — Efteråt gick vi på ett värdshus... Där fick jag veta att prestaven hade älskat den aflidnes son...

FRÖKEN [fixerar, för att utleta meningen].

STUDENTEN.

Och att den aflidne lånat pengar af sin sons beundrare...

[Paus.]

Dagen därpå häktades prästen, emedan han förskingrat kyrk-kassan! — Det är vackert!

FRÖKEN.

Hu!

[Paus.]

STUDENTEN.

Vet ni, hvad jag nu tänker om er?

FRÖKEN.

Säg det icke, för då dör jag!

STUDENTEN.

Jag måste, annars dör jag!...

FRÖKEN.

På hospitalet säger man allt hvad man tänker...

STUDENTEN.

Alldeles ja! — Min far slutade på ett dårhus...

FRÖKEN.

Var han sjuk?

STUDENTEN.

Nej, han var frisk, men han var galen! Nåväl, det bröt ut en gång, och under följande omständigheter... Han var liksom vi alla omgifven af en krets umgänge, som han för korthetens skull kallade vänner; det var en hop uslingar förstås, som mänskor är mest. Men han måste något umgänge ha, eftersom han inte kunde sitta ensam. Nåväl, inte säger man mänskor hvad man tänker om dem, i hvardagslag, och inte gjorde han så heller. Han visste nog hur falska de voro, han kände deras trolöshet i botten... men han var en vis man och en väluppfostrad, därför var han alltid artig. Men en dag höll han en stor bjudning — det var om aftonen; han var trött af dagens arbete, och af ansträngningen att dels tiga, dels prata skit med gästerna...

FRÖKEN [fasar].

STUDENTEN.

Nåväl, vid bordet knackar han tystnad, fattar sitt glas att hålla tal... Då släppte spärrhakarna, och i ett längre anförande afklädde han hela sällskapet, en efter annan, sa dem all deras falskhet. Och trött

satte han sig midtpå bordet och bad dem dra åt helvete!

FRÖKEN.

Hu!

STUDENTEN.

Jag var närvarande, och jag glömmer aldrig hvad som sedan hände!... Far och mor slogs, gästerna rusade på dörrn... och fadern fördes till dårhus där han dog!

[Paus.]

Genom att tiga för länge bildas det stillastående vatten som ruttnar, och så är det här i huset också. Här är något till ruttet här! Och jag trodde det var paradiset, när jag såg er inträda här första gången... Då stod jag om söndagsmorgonen och såg hit in; jag såg en öfverste som icke var någon öfverste, jag hade en ädel välgörare som var en bandit och fick hänga sig, jag såg en mumie som ingen var och en jungfru, apropå hvar finnes virginiteten? Hvar finns skönhet? I naturen och i mitt sinne när det är klädt i söndagsdräkt! Hvar finns heder och tro? I sagorna och på barnföreställningarna! Hvar finns det som håller hvad det lofvar?... I min fantasi! — Nu ha era blommor förgiftat mig och jag har gifvit er giftet tillbaka — jag bad att få er till maka i ett hem, vi diktade, sjöngo och spelade, och så inträdde kokerskan... Sursum Corda! Försök en gång till att slå eld och purpur ur den gyllne harpan... försök, jag

ber, jag befaller på mina knän... Väl, så gör jag det själf!

[Tar harpan, men strängarna ljuda icke.]

Den är stum och döf! Tänk att de skönaste blommorna äro så giftiga, äro de giftigaste, förbannelsen hvilar ju öfver hela skapelsen och lifvet... Hvarför ville ni inte stå brud åt mig? Därför att ni är sjuk i lifvets källa... nu känner jag vampyren i köket börja suga mig, jag tror det är en Lamia som diar barn, det är alltid i kökskammarn som familjens barn bli nupna i hjärtbladen, såvida det icke sker i sängkammarn... det finns gifter som förta synen, och gifter som öppna ögonen — jag är visst född med det senare, ty jag kan icke se det fula vackert, eller kalla det onda godt, jag kan icke! Jesus Kristus nedsteg till helvetet, det var hans vandring på jorden, till dårhuset, tukthuset, bårhuset jorden; och dårarna dödade honom, när han ville befria dem, men banditen blef lössläppt, banditen har alltid sympatierna! — Ve! Ve! öfver oss alla. Världens Frälsare fräls oss, vi förgås!

FRÖKEN [har sjunkit samman, synes döende, ringer. Bengtsson in].

Kom med skärmen! Fort — jag dör!

BENGTSSON [tillbaka med skärmen, som han slår ut och ställer för fröken].

STUDENTEN.

Befriaren kommer! Välkommen, du bleka, milda! — Sof du sköna, osälla, oskyldiga, utan skuld till dina lidanden, sof utan drömmar, och när du vaknar igen... må du hälsas af en sol som icke bränner, i ett hem utan damm, af fränder utan skam, af en kärlek utan vank... Du vise, milde Buddha, som sitter där och väntar att en himmel skall växa upp ur jorden, förläna oss tålamod i pröfningen, renhet i viljan, att hoppet icke må komma på skam!

[Det susar i harpans strängar; rummet fylles af hvitt ljus.]

Solen såg jag,
Så mig tycktes
Som jag skådat Den Fördolde;
Sina verk hvar mänska njuter,
Säll är den det goda öfvar,
För din vredes gärning som du öfvat
Gör ej bot med ondska;
Hugna den du har bedröfvat,
Med din godhet har du båtnad.
Ingen fruktar som ej illa gjorde,
Godt är menlös vara.

[Det hörs ett kvidande bakom skärmen].

Du stackars lilla barn, barn af denna villornas, skuldens, lidandets och dödens värld; den eviga växlingens, missräkningarnas och smärtans värld! Himmelens Herre vare dig nådig på färden...

[Rummet försvinner; Boecklins TOTEN-INSEL blir fond; svag musik, stilla, angenämt sorgsen, höres utifrån.]

PRIS:

1 KRONA

Centraltryckeriet, Stockholm 1907.

August Strindberg

KAMMARSPEL

· OPUS · IV ·

PELIKANEN

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1907.

AUGUST STRINDBERG

KAMMARSPEL

OPUS 4

PELIKANEN

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1907

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1907.

PERSONER:

MODERN, Elise, änka.
SONEN, Fredrik, juris studerande.
DOTTERN, Gerda.
MÅGEN, Axel, gift med Gerda.
MARGRET, tjänarinna.

En salong; dörr i fonden ut till matsalen; balkongdörr till höger i pan coupé.

Chiffonjé, skrifbord, schäslong med purpurrödt öfverkast af schagg; en gungstol.

MODERN [in sorgklädd, sätter sig och slöar i en fåtölj; lyssnar orolig då och då].

Utanför spelas Chopins Fantaisie Impromptu œuvre Posthume op. 66.

MARGRET [kokerskan, in från fonden].

MODERN.

Stäng dörren, är du snäll.

MARGRET.

Är frun ensam?

MODERN.

Stäng dörren, är du snäll. — Hvem är det, som spelar?

MARGRET.

Ett fasligt väder i kväll, blåser och regnar...

MODERN.

Stäng dörren, är du snäll, jag kan inte fördra denna lukt af karbol och granris...

MARGRET.

Det visste jag, frun, och därför sa' jag att herrn borde förts till grafkoret med ens...

MODERN.

Det var barnen, som ville ha begrafningen hemma...

MARGRET.

Hvarför sitter frun kvar i det här, hvarför flyttar inte herrskapet?

MODERN.

Värden låter oss inte flytta, och vi kan inte röra oss... [Paus.] Hvarför har du tagit bort öfverdraget på röda schäslongen?

MARGRET.

Jag måste lämna det i tvätten. [Paus.] — Frun vet ju, ja, herrn drog sin sista suck på soffan där; men tag då bort soffan...

MODERN.

Jag får inte rubba något förrän bouppteckningen är gjord... därför sitter jag här inspärrad... och i de andra rummen kan jag inte vara...

MARGRET.

Hvad är det då?

MODERN.

Minnena... allt obehagligt, och den rysliga lukten... Är det min son som spelar?

MARGRET.

Ja! Han trifs inte här inne han; är orolig; och alltid är han hungrig, han säger att han aldrig varit mätt...

MODERN.

Han var alltid klen sen han föddes...

MARGRET.

Ett flaskbarn skulle ha stark föda sedan det blifvit afvändt...

MODERN [hvasst].

Nåå? Har det fattats något?

MARGRET.

Inte precis, men ändå, frun skulle inte ha handlat det billigaste och sämsta; och släppa barn i skolan på en kopp cikoria och ett bröd, det är inte rätt.

MODERN.

Mina barn ha aldrig klagat på maten...

MARGRET.

Jaså? Inte för frun, nej, de ha inte vågat, men när de blefvo vuxna kom de ut till mig i köket...

MODERN.

Vi ha alltid varit i små omständigheter...

MARGRET,

Åhnej! Jag läste i bladet att herrn skattat för 20,000 kronor ibland...

MODERN.

Det gick åt!

MARGRET.

Ja ja! Men barnen ä klena, fröken Gerda, jag menar, unga frun är inte utväxt, fast hon fyllt tjugu år...

MODERN.

Hvad pratar du?

MARGRET.

Jaja! — [Paus.] Skall jag inte sätta in en brasa åt frun, här är kallt?

MODERN.

Nej, tack, vi ha inte råd att bränna upp våra pengar...

MARGRET.

Men kandidaten fryser hela dan, så han måste gå ut eller hålla sig varm vid pianot...

MODERN.

Han har alltid varit frusen...

MARGRET.

Hur kom det sig då?

MODERN.

Akta dig, Margret... [Paus.] Går det någon där ute?

MARGRET.

Nej, det går ingen där ute...

MODERN.

Tror du jag är spökrädd?

MARGRET.

Jag vet inte, jag... Men inte stannar jag alltför länge här... Jag kom hit en gång såsom om jag vore dömd att vaka öfver barnen... jag ville flytta, när jag såg hur tjänarna misshandlades, men jag kunde inte, eller jag fick inte... Nu, sedan fröken

Gerda är gift, känner jag min mission slutad, och snart är min befrielsestund kommen, dock icke än ...

MODERN.

Jag förstår inte ett ord hvad du säger — hela världen vet hur jag offrat mig för mina barn, hur jag skött mitt hus och mina plikter ... Du är den enda som anklagar mig, men det bryr jag mig inte om. Du får gå när du vill, jag ämnar ingen tjänare mer ha, när de unga flytta in i den här våningen ...

MARGRET.

Måtte frun få det godt ... barn äro icke tacksamma af naturen, och svärmödrar icke gärna sedda, såvida inte de föra pengar med sig ...

MOEERN.

Bekymra dig inte ... jag skall betala för mig, och ändå hjälpa i huset ... för öfrigt är min måg olik alla andra mågar ...

MARGRET.

Är *han?*

MODERN.

Ja, det är han! Han behandlar mig inte som en svärmor, utan som en syster, för att inte säga väninna ...

MARGRET [gör miner].

MODERN.

Jag förstår dina miner; jag tycker om min måg, det har jag lof till, och det förtjänar han ... min

man tyckte inte om honom, han var afundsjuk, för att inte säga svartsjuk, jaha, han hedrade mig med sin svartsjuka, fastän jag inte är så ung längre... Sa' du någonting?

MARGRET.

Jag sa' ingenting! — Men jag tyckte det kom någon... Det var kandidaten, för han hostar; ska' jag inte elda?

MODERN.

Det behöfs inte!

MARGRET.

Frun! — Jag har frusit, jag har svultit här i huset, det går an, men gif mig en bädd, en ordentlig, jag är gammal och trött...

MODERN.

Det är så dags nu, när du skall flytta...

MARGRET.

Sant! Jag glömde det! Men för husets heders skull, bränn upp mina sängkläder, som människor legat och dött på, så att ni inte får skämmas för den som kommer efter mig, om det kommer någon!

MODERN.

Det kommer ingen!

MARGRET.

Men kommer det någon, så stannar hon inte... Jag har sett femti husjungfrur gå sin väg...

MODERN.

Därför att det var dåliga människor, och det är ni alla . . .

MARGRET.

Tack så mycket! — — — Nå! Nu kommer fruns tid! Hvar och en har sin tid; går i tur och ord ning!

MODERN.

Har jag fått nog af dig snart?

MARGRET.

Ja, snart! Mycket snart! Snarare än ni tror! [Går.]

*

SONEN [in, med en bok, hostande. Han stammar lindrigt.]

MODERN.

Stäng dörren, är du snäll.

SONEN.

Hvarför det då?

MODERN.

Skall du svara mig så? — Hvad vill du?

SONEN.

Får jag sitta och läsa här, det är så kallt hos mig?

MODERN.

Du är alltid frusen, du.

SONEN.

När man sitter still, så känns det mer, om det är kallt!

[Paus.]

[låtsas först läsa].

Är bouppteckningen färdig än?

MODERN.

Hvarför frågar du det? Kan inte sorgen få gå öfver först. Sörjer du inte din far?

SONEN.

Jo... men — han har det nog bra — och jag unnar honom ro, den ro han fått slutligen. Men det hindrar inte att jag är mån om att få veta min ställning — om jag ska' hinna fram till examen utan att låna...

MODERN.

Det var ju ingenting efter far, det vet du, kanske skulder...

SONEN.

Men affären är väl värd något?

MODERN.

Inte är det någon affär, där det inte finns något lager, några varor, förstår du!

SONEN [funderar först].

Men firman, namnet, kunderna...

MODERN.

Inte kan man sälja kunder...

[Paus.]

SONEN.

Jo, det påstås!

MODERN.

Har du varit hos advokat? [Paus.] Det är så du sörjer din far!

SONEN.

Näh, inte så! — Men hvar sak för sig! — Hvar äro syster och svåger?

MODERN.

De kom hem i morse från bröllopsresan, och sitter nu i ett pensionat!

SONEN.

Då får de äta sig mätta åtminstone!

MODERN.

Alltid talar du om mat; har du haft något att klaga på min mat?

SONEN.

Nej, för all del!

MODERN.

Men säg en sak! Nu sist, du minns när jag måste lefva frånskild en tid, så gick du ensam med din far — talte han då aldrig om sin affärsställning?

SONEN [fördjupad i boken].

Neej, inte något särskildt!

MODERN.

Kan du förklara att han inte lämnat något efter sig, då han förtjänade tjugu tusen kronor sista åren?

SONEN.

Jag vet ingenting om fars affärer; men han sa' att huset var så dyrt; och så köpte han ju det här nya möblemanget på sistone!

MODERN.

Jaså, han sa' det? Hade han skulder tro?

SONEN.

Jag vet inte! Han hade haft, men de voro betalda.

MODERN.

Hvart tog pengarna vägen? Har han gjort testamente? Mig hatade han, och flera gånger hotade han sätta mig på bar backe. Är det möjligt att han stuckit undan besparingar?

[Paus.]

Går det någon där ute?

SONEN.

Nej, inte hvad jag kan höra!

MODERN.

Jag är litet nervös af allt detta sista med begrafningen och affärerna. — Emellertid, du vet att din

syster och svåger skola ta våningen här, och att du får se dig om efter ett rum ute i sta'n!

SONEN.

Ja, jag vet det.

MODERN.

Du tycker inte om din svåger?

SONEN.

Nej, där är inga sympatier!

MODERN.

Men det är en bra gosse och en duktig! — Du skall tycka om honom, det förtjänar han!

SONEN.

Han tycker inte om mig — och för öfrigt, han var elak mot min far.

MODERN.

Hvems fel var det?

SONEN.

Far var inte elak...

MODERN.

Inte?

SONEN.

Nu tror jag det går någon där ute!

MODERN.

Tänd ett par lågor! Men bara ett par!

SONEN [tänder elektriska ljuset].

[Paus.]

MODERN.

Vill du inte ta in fars porträtt till dig? Det som hänger på väggen?

SONEN.

Hvarför skall jag det?

MODERN.

Jag tycker inte om det; ögonen se så elaka ut.

SONEN.

Inte tycker jag det!

MODERN.

Tag bort det då; du som värderar det, skall få't!

SONEN [tar ner porträttet].

Ja! Så kan jag göra det!

[Paus.]

MODERN.

Jag väntar Axel och Gerda... Vill du råka dem?

SONEN.

Nej! Jag längtar inte... och jag går väl in till mig... bara jag får litet eld i kakelugnen.

MODERN.

Vi har inte råd att bränna upp pengarna...

SONEN.

Det har vi hört i tjugu år, fastän vi haft råd att resa utrikes på fåniga skrytresor... och ätit middag på restaurang för hundra kronor eller motsvarande fyra famnar björkved; fyra famnar på en middag!

MODERN.

Du pratar!

SONEN.

Ja, här var något galet, men det är väl slut nu... bara uppgörelsen kommer...

MODERN.

Hvad menar du?

SONEN.

Jag menar bouppteckningen och det andra...

MODERN.

Hvilket andra?

SONEN.

Skulder och ouppgjorda saker...

MODERN.

Jaså!

SONEN.

Emellertid, kan jag få köpa mig litet ylle?

MODERN.

Hur kan du begära det nu? Du skulle väl tänka på att förtjäna något själf snart...

SONEN.

När jag fått examen!

MODERN.

Du får väl låna som alla andra!

SONEN.

Hvem vill låna mig?

MODERN.

Din fars vänner!

SONEN.

Han hade inga vänner! En självständig man kan inte ha några vänner, emedan vänskapen består i att förbinda sig till inbördes beundran...

MODERN.

Så vis du är, det har du lärt af din far!

SONEN.

Ja, han var en vis man — som begick dårskaper ibland.

MODERN.

Nej, hör! — Nå, tänker du gifta dig då?

SONEN.

Nej tack! Hålla sällskapsdam åt ungherrar, vara laga skydd åt en kokott, utrusta sin bäste vän, det vill säga sin värste fiende, till krigståget emot en själf... Nej, jag aktar mig!

MODERN.

Nej, hvad hör jag? — Gå du in till dig. Nu har fått nog för i dag! Du har bestämdt druckit?

SONEN.

Jag måste alltid dricka litet, dels för hostan, dels för att känna mig mätt.

MODERN.

Är det fel på maten igen?

SONEN.

Inte något fel, men den är så lätt, den smakar luft!

MODERN [häpnar].

Nu får du gå!

SONEN.

Eller också är maten så kryddad af peppar och salt, att man blir hungrig af den! Det är som man skulle säga kryddad luft!

MODERN.

Jag tror du är full! Gå din väg!

SONEN.

Ja... jag ska' gå! Jag skulle säga någonting, men det kan vara för i dag! — Ja! [Går.]

*

MODERN [orolig, går på golfvet, drar upp bordslådor].

*

MÅGEN [in, hastigt].

MODERN [hälsar hjärtligt].

Ändtligen! Där är du Axel! Jag har längtat efter dig, men hvar är Gerda?

MÅGEN.

Hon kommer senare! Hur mår du, hur är det?

MODERN.

Sitt ner och låt mig fråga först, vi ha ju inte sett hvarann sen bröllopet. — Hvarför kommer ni hem så snart, ni skulle ju bli borta i åtta dar, och nu är det bara tre gångna?

MÅGEN.

Jäh, det blef så långt, du vet, när man pratat ifrån sig, så blir ensamheten tryckande, och vi voro så vana vid ditt sällskap, att vi saknade dig.

MODERN.

Verkligen? Nå ja, vi tre ha hållit ihop under alla stormar och jag tror, ni haft nytta af mig.

MÅGEN.

Gerda är ett barn, som inte förstår lifvets konst, hon har fördomar och är litet envis, fanatisk i somliga fall ...

MODERN.

Nå, hvad tyckte du om bröllopet?

MÅGEN.

Särdeles lyckadt! Särdeles. Och verserna, hvad tyckte du om dem?

MODERN.

Verserna till mig, menar du? Ja, det har väl aldrig en svärmor fått sådana verser på sin dotters bröllop... Minns du om pelikanen, som ger sitt blod åt ungarna, vet du jag grät, jaa...

MÅGEN.

Först ja, men sen dansa' du hvar dans, Gerda var nästan svartsjuk på dig...

MODERN.

Åh, det var inte första gången; hon ville jag skulle komma svartklädd för sorgen, som hon sa', men

det brydde jag mig inte om; ska' jag lyda mina ungar?

MÅGEN.

Det skall du visst inte bry dig om, Gerda är ju tokig ibland, bara jag tittar åt ett fruntimmer...

MODERN.

Hva? Är ni inte lyckliga?

MÅGEN.

Lyckliga? Ja, hvad är det för slag?

MODERN.

Jaså? Ha ni grälat redan?

MÅGEN.

Redan? Vi gjorde ju aldrig annat som förlofvade... Och nu kom det här till, att jag måste ta afsked och gå som reservlöjtnant... Det är kostligt, men det förefaller, som om hon tycker mindre om mig när jag är civil...

MODERN.

Hvarför går du inte i uniform då? Jag må tillstå att jag knappt känner igen dig som civil. Du är verkligen en annan människa...

MÅGEN.

Jag får inte bära uniform annat än i tjänst och på paraddagar...

MODERN.

Får inte?

MÅGEN.

Ja, det är förordning...

MODERN.

Det är synd om Gerda i alla fall; hon förlofvades med en löjtnant, men så är hon gift med en bokhållare!

MÅGEN.

Hvad kan man göra åt det? Måste ju lefva! Apropå lefva, hur stå affärerna?

MODERN.

Uppriktigt sagdt, det vet jag inte! Men jag börjar fatta misstankar på Fredrik.

MÅGEN.

Hur så?

MODERN.

Han talte så konstigt i afton här...

MÅGEN.

Det fårhufvet...

MODERN.

De brukar vara baksluga, och jag är icke säker att här icke finns ett testamente eller besparingar...

MÅGEN.

Har du forskat?

MODERN.

Jag har sökt i alla hans lådor...

MÅGEN.

I pojkens?

MODERN.

Ja visst, och hans papperskorg undersöker jag alltid, för han skrifver bref, som han rifver sönder...

MÅGEN.

Det är ingenting, men har du undersökt gubbens chiffonjé?

MODERN.

Ja, naturligtvis...

MÅGEN.

Men riktigt? Alla lådor?

MODERN.

Alla!

MÅGEN.

Men det brukar finnas lönnlådor i alla chiffonjéer.

MODERN.

Det har jag inte tänkt på!

MÅGEN.

Så måste vi undersöka den då!

MODERN.

Nej, rör inte, den är förseglad af bouppteckningen.

MÅGEN.

Kan man inte gå förbi förseglingen?

MODERN.

Nej! Inte det!

MÅGEN.

Jo, om man lossar bräderna baki, alla lönnlådor sitta bakåt...

MODERN.

Det skall vara verktyg till det...

MÅGEN.

Ånej! Det kan gå ändå...

MODERN.

Men Gerda får ingenting veta.

MÅGEN.

Nej, naturligtvis... hon skulle genast skvallra för bror sin...

MODERN [stänger dörrarna].

Jag stänger för säkerhets skull...

MÅGEN [undersöker chiffonjéns baksida].

Tänk, det har varit någon här... Baksidan är lös.. Jag kommer in med handen...

MODERN.

Det har pojken gjort... Ser du, mina misstankar... Skynda på, det kommer någon!

MÅGEN.

Här ligger papper...

MODERN.

Skynda dig, det kommer någon...

MÅGEN.

Ett konvolut...

MODERN.

Gerda kommer! Ge mig papperen... fort!

MÅGEN [lämnar ett stor bref, som modern gömmer].

Se här! Göm undan!

*

[Det rycker först, sedan bultar det på dörren].

MÅGEN.

Tänk att du skulle stänga... vi ä' förlorade!

MODERN.

Var tyst!

MÅGEN.

Du är ett nöt! — — — Öppna! — Annars öppnar jag! — Gå undan!

[Han öppnar dörren.]

GERDA [in, förstämd].

Hvarför har ni stängt om er?

MODERN.

Ska' du inte hälsa först, lilla barn, jag har ju inte sett dig sen bröllopet; har ni haft roligt på resan, tala om nu och se inte så mulen ut!

GERDA [sätter sig i en stol, beklämd.]

Hvarför har ni stängt dörren?

MODERN.

Därför att den går upp af sig själf, och jag tröttnar på att käxa, för hvar gång någon går i dörrn. Ska' vi tänka på möbleringen af er våning nu, ni kommer ju att bo här?

GERDA.

Vi måste väl... mig är det likgiltigt — hvad säger Axel?

MÅGEN.

Jo här blir nog bra och tant skall icke ha det dåligt . . . när sämjan är god så . . .

GERDA.

Hvar skall mamma bo, då?

MODERN.

Här, mitt barn, jag skall bara ställa in en säng!

MÅGEN.

Ska' du ställa in en säng i salongen?

GERDA. [Vid ordet »du» lystrar hon.]

Menar du mig?

MÅGEN.

Jag menar tant . . . men det reder sig nog . . . vi få hjälpa hvarann och på det tant betalar kan vi lefva . . .

GERDA [ljusnar].

Och så får jag lite hjälp i hushållet . . .

MODERN.

Ja visst, mitt barn . . . men jag vill inte diska!

GERDA.

Hur kan du tänka det! För öfrigt, det här blir nog bra, bara jag får ha min man för mig! De få inte se på honom . . . det gjorde de förstås där borta i pensionatet, och därför blef resan så kort . . . men den som försöker ta honom, han skall dö! Nu vet ni det! —

MODERN.

Nu gå vi ut och börja flytta på möblerna ...

MÅGEN [fixerar modern].

Godt! Men Gerda kan börja här ...

GERDA.

Hvarför det? Jag stannar ogärna ensam här inne ... först när vi flyttat in, skall jag känna det lugnt ...

MÅGEN.

Efter ni är mörkrädda, så följs vi åt alla tre ...

[Alla tre ut.]

*

[Scenen står tom; det blåser utanför, tjuter i fönster och kakelugn; fonddörren börjar slå, papper från skrifbordet flyger omkring i rummet, en palm på konsolen ristas ursinnigt, en fotografi faller ner från väggen. Nu höres sonens röst: »Mamma!» Strax därpå: »Stäng fönstret!» (Paus).] [Gungstolen rör sig.]

MODERN [in, vild, med ett papper i handen som hon läser].

Hvad är det? Gungstolen rör sig!

MÅGEN [efter].

Hvad var det? Hvad står det? Får jag läsa! Är det testamentet?

MODERN.

Stäng dörren! Vi blåser ju bort. Jag måste öppna ett fönster för luktens skull. Det var icke testamente — det var ett bref till gossen, där han beljuger mig och — dig!

MÅGEN.

Får jag läsa!

MODERN.

Nej, du blir förgiftad bara, jag rifver sönder det, hvilken lycka att det icke föll i hans händer . . .

[Hon rifver sönder papperet och kastar i kakelugnen.]

Tänk, han stiger upp och talar från grafven — han är inte död! Jag kan aldrig bo här — Han skrifver att jag mördat honom . . . Det har jag inte gjort! Han dog af slag ju, det har läkarn konstaterat . . . men han säger annat också, som är lögn alltihop! att jag ruinerat honom! . . . Hör du, Axel, se till att vi snart kommer ut ur den här våningen, jag står inte ut här! Lofva mig det! — Se på gungstoln!

MÅGEN.

Det är luftdraget!

MODERN.

Låt oss komma härifrån! Lofva det!

MÅGEN.

Det kan jag inte . . . jag litade på arf, emedan ni vinkade med sådant, annars hade jag inte gift mig,

nu måste ni ta't som det är, och du får betrakta mig som en lurad måg — och en ruinerad! Vi måste hålla ihop för att kunna lefva; vi måste spara och du får hjälpa oss!

MODERN.

Du menar, jag skall anställas som piga i mitt eget hem? Det vill jag inte!

MÅGEN.

Nöden tvingar . . .

MODERN.

Skurk är du!

MÅGEN.

Vet hut, käring!

MODERN.

Piga åt dig!

MÅGEN.

Känn på hur dina pigor ha haft, som fått svälta och frysa, det slipper du!

MODERN.

Jag har min lifränta . . .

MÅGEN.

Den räcker inte till en vindskammare, men här räcker hon till hyran, om vi sitter still . . . och sitter ni inte still, så går jag!

MODERN.

Ifrån Gerda? Du har aldrig älskat henne . . .

MÅGEN.

Detta känner du bättre än jag ... Du utrotade henne ur mitt sinne, trängde undan henne, utom ur sängkammarn, som hon fick behålla ... och skulle här bli ett barn, så tar du det också ifrån henne... Hon vet ingenting ännu, förstår ingenting, men hon börjar vakna ur sömngångarsömnen. Akta dig när hon slår upp ögonen!

MODERN.

Axel! Vi måste hålla ihop ... vi får icke skiljas... jag kan icke lefva ensam; jag går in på allt — men icke schäslongen ...

MÅGEN.

Jo! Jag vill icke förstöra våningen med att ha sängkammare här — nu vet du det!

MODERN.

Men låt mig få en annan ...

MÅGEN.

Nej, vi ha inte råd, och den här är vacker!

MODERN.

Hu! Det är ju en blodig slaktarbänk!

MÅGEN.

Du pratar... Men vill du inte, så återstår dig vindskammarn och ensamheten, bönhuset och fattighuset.

MODERN.

Jag ger mig!

MÅGEN.

Det gör du rätt i . . .

[Paus.]

MODERN.

Tänk ändock, han skrifver till sonen att han dog mördad.

MÅGEN.

Det finns många sätt att mörda . . . och ditt sätt hade den fördelen att icke falla under strafflagen!

MODERN.

Säg vårt! För du var med och hjälpte på, när du retade honom till raseri och bragte honom till förtviflan . . .

MÅGEN.

Han stod i vägen och ville inte gå undan! så måste jag knuffa honom . . .

MODERN.

Det enda jag förebrår dig är att du lockade mig från hemmet . . . och jag glömmer icke den aftonen, den första i ditt hem, då vi sutto vid festligt bord, och vi fick höra nerifrån plantaget dessa rysliga rop, som vi trodde komma från fängelsegården eller dårhuset . . . minns du det? Det var han som gick nere i tobakslanden i mörker och regn, tjutande af saknad efter maka och barn . . .

MÅGEN.

Hvarför talar du om det där nu? Och hur vet du att det var han?

MODERN.

Det stod i hans bref!

MÅGEN.

Ja, hvad rör det oss? Han var ingen ängel . . .

MODERN.

Nej, det var han icke, men han ägde mänskliga känslor ibland, ja, lite mera än du . . .

MÅGEN.

Dina sympatier börja vända på sig . . .

MODERN.

Blif inte ond nu! Vi måste ju hålla frid!

MÅGEN.

Vi måste, vi äro dömda . . .

[Hesa rop inifrån.]

MODERN.

Hvad är det? Hör du! Det är han . . .

MÅGEN [rått].

Hvilken han?

MODERN [lyssnar].

MÅGEN.

Hvem är det? — Pojken! Han har väl druckit igen!

MODERN.

Är det Fredrik? Det var så likt *honom* — jag trodde — — — jag står aldrig ut! Hvad är det med honom då?

MÅGEN.

Gå och se efter! Lymmeln är väl full!

MODERN.

Ska' du säga så! Han är ju min son, i alla fall!

MÅGEN.

I alla fall din! [Tar upp uret.]

MODERN.

Hvarför ser du på klockan? Vill du inte stanna till kvällen?

MÅGEN.

Nej tack, jag dricker inte tevatten och äter aldrig härsken ansjovis . . eller gröt . . . för öfrigt skall jag på sammanträde . . .

MODERN.

Hvad är det för sammanträde.

MÅGEN.

Affärer, som inte rör dig! Ämnar du uppträda som svärmor?

MODERN.

Skall du gå ifrån din hustru första kvälln ni äro i hemmet?

MÅGEN.

Det rör dig inte heller! — — —

MODERN.

Nu känner jag hvad som förestår mig — och mina barn! Nu kommer demaskeringen —

MÅGEN.

Nu kommer den!

[Ridåfall.]

[Samma dekoration.]

[Man spelar utanför: Godard: Berceuse ur Jocelyn.]

GERDA [sitter vid skrifbordet].

[Lång paus.]

SONEN [in].

Är du ensam?

GERDA.

Ja! Mamma är i köket.

SONEN.

Hvar är Axel då?

GERDA.

Han är på sammanträde . . . Sitt ner och språka, Fredrik, håll mig sällskap!

SONEN [sätter sig].

Ja, jag tror aldrig vi språkat förr, vi gick undan för hvarandra, där var inga sympatier . . .

GERDA.

Du röstade alltid med far, och jag med mor.

SONEN.

Kanske det ändrar sig nu! — Kände du din far?

GERDA.

En underlig fråga! Men jag såg honom verkligen bara med mors ögon . . .

SONEN.

Men du såg ju att han höll af dig!

GERDA.

Hvarför ville han bryta och hindra min förlofning?

SONEN.

Därför att han ansåg din man icke vara det stöd du behöfde!

GERDA.

Det blef han straffad för också, när mamma gick ifrån honom.

SONEN.

Var det din man som lockade henne att gå?

GERDA.

Det var han och jag! Far skulle känna hur det kändes att bli skild, när han ville skilja mig från min fästman.

SONEN.

Detta förkortade emellertid hans lif . . . Och tro mig, han ville dig bara väl!

GERDA.

Du stannade hos honom, hvad sa' han, hur tog han det?

SONEN.

Hans kval kan jag inte skildra . . .

GERDA.

Hvad sa' han om mamma då?

SONEN.

Ingenting! . . . Emellertid, efter allt hvad jag sett, så aldrig gifter jag mig!

[Paus.]

Är *du* lycklig, Gerda?

GERDA.

Jaha! När man fått den man vill ha, så är man lycklig!

SONEN.

Hvarför går din man ifrån dig första kvälln?

GERDA.

Han har affärer, sammanträde!

SONEN.

På restaurangen?

GERDA.

Hvad säger du? Vet du det?

SONEN.

Jag trodde du visste det!

GERDA [gråter i händerna].

Å Gud, min Gud!

SONEN.

Förlåt, jag gjorde dig ondt!

GERDA.

Ja, så ondt! ondt! O, jag vill dö!

SONEN.

Hvarför stannade ni inte på resan längre?

GERDA.

Han var orolig för affärer, han längtade efter att råka mamma, han kan ju inte vara ifrån henne . . .

[De fixera hvarandra.]

SONEN.

Jaså?

[Paus.]

Hade ni angenäm resa för öfrigt?

GERDA.

Jaha!

SONEN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Hvad säger du?

SONEN.

Ja, du vet ju, mor är nyfiken, och hon kan begagna sig af telefon som ingen!

GERDA.

Hvad för slag? Har hon spionerat?

SONEN.

Det gör hon alltid . . . troligen lyssnar hon bakom någon dörr på detta samtal . . .

GERDA.

Du tänker alltid illa om vår mor.

SONEN.

Och du alltid väl! Hur kan detta komma sig? Du vet ju hurudan hon är . . .

GERDA.

Näh! Och jag vill inte veta . . .

SONEN.

Det var något annat, du vill inte; du har något intresse af det . . .

GERDA.

Tyst! Jag går i sömnen, jag vet det, men jag vill inte bli väckt! Då skulle jag inte kunna lefva!

SONEN.

Tror du inte vi alla gå i sömnen då? — Jag läser juridik som du vet, rättsförhandlingar. Nåväl, jag läser om stora brottslingar, som inte kan förklara hur det gick till . . . och tyckte de handlade rätt, ända tills de upptäcktes och vaknade! Är det inte en dröm, nog är det en sömn!

GERDA.

Låt mig sofva! Jag vet jag skall vakna, men må det vara långt dit! Hu! detta allt, som jag inte vet, men anar! Minns du som barn . . . mänskorna kallar en elak, om man säger hvad sant är . . . Du är så elak, sa' man alltid åt mig, när jag förklarade att nå-

got dåligt var dåligt . . . så lärde jag mig tiga . . . då blef jag omtyckt för mitt goda sätt; så lärde jag mig säga det jag inte menade, och då var jag färdig uträda i lifvet.

SONEN.

Man skall ju nästans fel och svagheter öfverskyla, det är sant . . . men följande steg heter smita och smickra . . . Det är svårt att veta hur man skall ha sig . . . ibland är det en plikt att tala ut . . .

GERDA.

Tyst!

SONEN.

Jag skall vara tyst!

[Paus.]

GERDA.

Nej, tala hellre, men inte om *det!* Jag hör dina tankar i tystnaden! . . . När människor komma tillsammans, så tala de, tala i oändlighet bara för att dölja sina tankar . . . för att glömma, för att döfva sig . . . De vill nog höra nytt, om andra, men sitt eget dölja de!

SONEN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Vet du hvad den största smärtan är? [Paus.] Det är att se den högsta lyckans intighet!

SONEN.

Nu talade du!

GERDA.

Jag fryser, ge oss lite eld!

SONEN.

Är du också frusen?

GERDA.

Jag har alltid frusit och hungrat!

SONEN.

Du också! Det är konstigt här i huset! — Men om jag nu går ut efter ved, så blir det ett lif — i åtta dagar!

GERDA.

Kanske det är insatt en brasa; mamma brukade ibland sätta in ved för att narra oss . . .

SONEN [går till kakelugnen och öppnar luckorna].

Här är verkligen några pinnar! . . . [Paus.] Men hvad är *det?* — Ett bref! sönderrifvet, det kan man tända med . . .

GERDA.

Fredrik, tänd inte, vi får ett gnat som aldrig tar slut, kom och sätt dig igen, så få vi prata . . .

SONEN [går och sätter sig, lägger brefvet på bordet bredvid sig].

[Paus.]

GERDA.

Vet du hvarför far hatade min man som han gjorde?

SONEN.

Ja, din Axel kom ju och tog hans dotter och hustru ifrån honom, så han fick sitta ensam; och så märkte gubben att mågen fick bättre mat än han själf; ni låste in er i salongen, musicerade och läste, men alltid sådant som var osympatiskt för vår far; han blef utträngd, utäten ur sitt hem, och därför gick han på krog slutligen.

GERDA.

Vi tänkte inte på hvad vi gjorde . . . stackars far! — Det är godt att ha föräldrar med oförvitligt namn och rykte, och vi kan vara tacksamma . . . minns du föräldrarnas silfverbröllop, sådana tal och verser de fick!

SONEN.

Jag minns, men jag tyckte det var ett spektakel att fira ett äktenskap såsom lyckligt, då det varit ett hundlif . . .

GERDA.

Fredrik!

SONEN.

Jag kan inte hjälpa't, men du vet ju hur de lefde . . . minns du inte när mamma ville gå ut genom fönstret, och vi fick hålla i henne?

GERDA.

Tyst!

SONEN.

Där fanns orsaker, som vi inte känna . . . och under skilsmässan, då jag vallade gubben, tycktes han vilja tala, flera gånger, men orden kom aldrig öfver hans läppar . . . Jag drömmer om honom ibland . . .

GERDA.

Det gör jag också! — Då, när jag ser honom, är han tretti år . . . han ser vänligt på mig, menande, men jag förstår inte hvad han vill . . . ibland är mamma med; han är inte ond på henne, ty han höll henne kär, trots allt, ända in i det sista, du minns hur vackert han talade för henne på silfverbröllopet, tackande henne, *trots allt* . . .

SONEN.

Trots allt! Det var mycket sagdt, och ändå för litet.

GERDA.

Men det var vackert! Hon hade dock en stor förtjänst . . . hon skötte sitt hus!

SONEN.

Ja, det är den stora frågan!

GERDA.

Hvad säger du?

SONEN.

Så nu håller ni ihop! Bara man rör vid hushållet, så står ni på en sida . . . det är som frimureri eller

Camorra . . . Jag har till och med frågat gamla Margret, som är min vän, rörande husets ekonomi, jag har frågat henne hvarför man aldrig blir mätt här hemma . . . då tiger den pratsjuka mänskan! tiger och blir ond . . . kan du förklara det?

GERDA [kort].

Näh!

SONEN.

Nu hörde jag att du också är frimurare!

GERDA.

Jag förstår inte hvad du menar?

SONEN.

Ibland undrar jag om far föll ett offer för den där Camorran, som han måtte ha upptäckt.

GERDA.

Du talar ibland som en tok . . .

SONEN.

Jag minns att far begagnade ordet Camorra ibland, på skämt, men på slutet teg han . . .

GERDA.

Det var rysligt hvad här är kallt, en grafkyla . . .

SONEN.

Då tänder jag väl på, kosta hvad de vill!

[Han tar det sönderrifna brefvet, först tanklöst, därpå fästas hans ögon, och han börjar läsa.]

Hvad är det här? — [Paus.] Till min son! ... Med fars stil! [Paus.] Till mig alltså!

[Han läser. Faller ner på en stol och fortsätter tyst.]

GERDA.

Hvad läser du, hvad är det?

SONEN.

Det är rysligt!

[Paus.]

Det är alldeles fasligt!

GERDA.

Säg, hvad det är!

[Paus.]

SONEN.

Det är för mycket ... [till Gerda.] Det är ett bref från min döde far, till mig! [Läser vidare.] Nu vaknar jag ur min sömn!

[Han kastar sig på schäslongen och vrålar af smärta, men stoppar papperen i fickan.]

GERDA [på knä bredvid honom].

Hvad är det, Fredrik? Säg, hvad det är! — Bror lilla, är du sjuk, säg, säg!

SONEN [reser sig].

Jag kan inte lefva mer!

GERDA.

Tala om, då!

SONEN.

Det är alltför otroligt! . . . [Hämtar sig, stiger upp.]

GERDA.

Det kan vara osant!

SONEN [retad].

Nej du, *han* ljuger inte från grafven . . .

GERDA.

Han har kunnat jagas af sjukliga inbillningar . . .

SONEN.

Camorra! Är du framme igen; då skall jag tala *om!* — — — Hör på!

GERDA.

Jag tycker mig veta allt förut; men jag tror det icke ändå!

SONEN.

Du vill inte! — Emellertid, så här är det! Hon som gifvit oss lifvet var en stortjuf!

GERDA.

Nej!

SONEN.

Hon stal af hushållspengarna, hon diktade upp räkningar, hon köpte det sämsta för högsta pris, hon åt i köket på förmiddagen och gaf oss det utspädda, uppvärmda, hon skummade mjölken, därför äro vi barn misslyckade, alltid sjuka och hungriga; hon stal af vedpengarna, så att vi fick frysa. När vår far upp-

täckte detta, varnade han henne, hon lofvade bättring, men fortsatte, och gjorde uppfinningar, det var sojan och kajennpepparn!

GERDA.

Jag tror inte ett ord!

SONEN.

Camorra! — Men nu kommer det värsta! Den slusk, som nu är din man, Gerda, han har aldrig älskat dig, utan din mor!

GERDA.

Hu!

SONEN.

När far upptäckte detta, och när din man lånade pengar af din mor, vår mor, så cacherade uslingen spelet med att fria till dig! Detta är de stora dragen, detaljerna får du tänka dig!

GERDA [gråter i näsduken; därpå]:

Detta visste jag förut, men jag visste det ändå inte . . . det nådde icke mitt sinne, ty det var för mycket!

SONEN.

Hvad kan nu göras, för att rädda dig ur förnedringen?

GERDA.

Gå sin väg!

SONEN.

Hvart?

GERDA.

Vet inte!

SONEN.

Alltså vänta, och se hur saken utvecklar sig!

GERDA.

Man är ju värnlös mot sin mor; hon är ju helig..

SONEN.

Det vore fan!

GERDA.

Säg inte så!

SONEN.

Hon är listig som ett djur, men hennes egenkärlek förblindar henne ofta...

GERDA.

Låt oss fly!

SONEN.

Hvart? Nej, stanna, tills uslingen drifver henne ur huset! — Tyst, nu kommer uslingen hem! — Tyst! — Gerda, nu gör vi två frimureri! Jag skall ge dig ordet! Parollen! »Han slog dig på bröllopskvällen!»

GERDA.

Erinra mig ofta om det! eljest glömmer jag! jag vill så gärna glömma!

SONEN.

Vårt lif är förstördt... ingenting att vörda, se upp till... glömma kan man inte... låt oss lefva för att upprätta oss, och vår fars minne!

GERDA.

Och skipa rättvisa!

SONEN.

Säg hämd!

*

MÅGEN [in].

GERDA [spelar].

God dag på dig! — Var det roligt på sammanträdet, fick ni något godt?

MÅGEN.

Det blef inställdt!

GERDA.

Var det stängdt, sa du?

MÅGEN.

Det blef inställdt, sa jag!

GERDA.

Nå, ska du sköta hushållet nu?

MÅGEN.

Du är så lustig i kväll, men Fredrik är ett muntert sällskap!

GERDA.

Vi ha lekt frimurare!

MÅGEN.

Akta er för det!

SONEN.

Då leker vi Camorra i stället! Eller vendetta!

MÅGEN [olustig].

Ni talar så underligt, hvad har ni för er, är det hemligheter?

GERDA.

Inte talar du om dina hemligheter, eller hur? Kanske du inte har några hemligheter?

MÅGEN.

Hvad är det som har händt? Har det varit någon här?

SONEN.

Gerda och jag ha blifvit andeskådare, vi ha haft besök af en afliden ande.

MÅGEN.

Ska vi sluta med skämtet nu, annars går det illa! fastän det klär dig Gerda att vara lite glad, du är mest trumpen . . . [Han vill klappa henne på kinden, men hon drar sig undan.]

MÅGEN.

Är du rädd för mig?

GERDA [faller ut].

Inte alls! Det finns känslor som likna fruktan men äro något annat, det finns gester som säga mera

än miner, och ord som dölja hvad hvarken åtbörd eller uttryck kunna röja . . .

MÅGEN [häpen, fingrar på en bokhylla].

SONEN [reser sig från gungstolen, som blir gungande tills modern kommer in].

Nu kommer mor med gröten!

MÅGEN.

Är det . . .

*

MODERN [in, får se gungstolen röra sig; fasar, men lugnar sig].

Vill ni komma och äta gröt?

MÅGEN.

Nej tack! Är det hafre, så ge det åt jakthundarna, om du har några, är det rågmjöl, så lägg det på din böld . . .

MODERN.

Vi äro fattiga, och måste spara . . .

MÅGEN.

Med tjugu tusen är man inte fattig!

SONEN.

Jo, om man lånar ut åt dem som inte betalar!

MÅGEN.

Hvad är det? Är pojken tokig?

SONEN.

Han har kanske varit!

MODERN.

Kommer ni nu?

GERDA.

Kom så gå vi! Kurage, mina herrar! Ni ska få en smörgås och en biffstek af mig...

MODERN.

Af dig?

GERDA.

Ja, af mig, i mitt hus...

MODERN.

Det låter det!

GERDA [med en gest åt dörren].

Var så god, mina herrar!

MÅGEN [till modern].

Hvad är det här för slag?

MODERN.

Det är ugglor i mossen!

MÅGEN.

Jag tror väl!

GERDA.

Var så god, mina herrar!

[Alla dra sig åt dörren.]

MODERN [till mågen.]

Såg du att gungstolen rörde sig? *Hans* gungstol?

MÅGEN.

Nej, det såg jag inte? Men jag såg något annat!

[Ridå.]

[Samma dekoration.]

[Det spelas valsen Il me disait af Ferraris.]

[Gerda sitter med en bok. Modern in.]

MODERN.

Känner du igen?

GERDA.

Valsen? Ja!

MODERN.

Din bröllopsvals, som jag dansade ända till morgonen!

GERDA.

Jag? — Hvar är Axel?

MODERN.

Hva' rör det mig?

GERDA.

Seså! Han I grälat redan?

[Paus. Minspel.]

MODERN.

Hvad läser du, mitt barn?

GERDA.

Kokboken! Men hvarför står det inte, hur länge något skall kokas?

MODERN [förlägen].

Det är så olika, ser du, man har så olika smak, den ena gör så, den andra så...

GERDA.

Det förstår jag inte; mat skall väl serveras nylagad, annars är den uppvärmd, följaktligen förstörd. I går

till exempel stekte du en ripa i tre timmar; första timmen stod hela våningen i en doft af härligt vildt; därpå blef det tyst i köket; och när maten serverades saknade den doft och smakade bara luft! Förklara det!

MODERN [förlägen].

Det förstår jag inte!

GERDA.

Förklara då hvarför såsen saknades, hvart tog den vägen, hvem åt upp den?

MODERN.

Jag förstår ingenting!

GERDA.

Men nu har jag frågat mig för, och nu har jag reda på åtskilligt...

MODERN [hugger in].

Allt det där vet jag, och du skall icke lära mig något, men jag skall lära dig hushållskonsten...

GERDA.

Menar du med soja och kajennpeppar, det kan jag förut, och på bjudningar välja rätter, som ingen äter, så att man har kvar till följande dag... eller invitera främmande när skafferiet är fullt med skulor... allt det där kan jag nu, och därför tar jag från denna dag hand om hushållet!

MODERN [rasande].

Ska' jag vara din piga?

GERDA.

Jag din och du min, vi hjälpas åt! — Nu kommer Axel!

*

MÅGEN [in, med en tjock käpp i handen].

Nåå? Hvad tycker du om schäslongen?

MODERN.

Joo, bevars...

MÅGEN [hotande].

Är den inte bra? Fattas det något?

MODERN.

Nu börjar jag förstå!

MÅGEN.

Jaså! — — — Emellertid, och efter som vi inte kan bli mätta här i huset, så ämna Gerda och jag äta för oss själfva.

MODERN.

Och jag då?

MÅGEN.

Du är fet som ett fastage, så du behöfver inte så mycket; du borde för din hälsas skull magra lite, som vi ha fått göra... E-meller-tid, gå ut du Gerda ett ögonblick; emellertid, skall du få elda upp kakelugnen! [Gerda går.]

MODERN [darrar af raseri].

Det ligger ved där...

MÅGEN.

Nehej, det ligger några pinnar, men nu ska' du gå efter ved, kakelugnen full!

MODERN [dröjer].

Ska' man bränna upp sina pengar?

MÅGEN.

Näh, men ved måste brännas upp för att kunna värma! Fort!

MODERN [dröjer].

MÅGEN.

Ett, två — tre! [Slår med käppen i bordet.]

MODERN.

Jag tror att veden är slut...

MÅGEN.

Antingen ljuger du, eller har du stulit pengarna... för här köptes ett mått ved i förrgår!

MODERN.

Nu ser jag hvem du är...

MÅGEN [sätter sig i gungstolen].

Det skulle du ha sett för länge sen, om inte din ålder och erfarenhet duperat min ungdom... Fort, ut! efter ved, annars... [Lyfter käppen.]

MODERN [ut, kommer strax in med ved].

MÅGEN.

Nu tänder du ordentligt, och inte låtsas bara! — Ett, två, tre!

MODERN.

Hvad du är lik gubben nu, när du sitter i hans gungstol!

MÅGEN.

Tänd!

MODERN [kufvad, men i raseri].

Jag ska', jag ska'!

MÅGEN.

Nu vaktar du brasan, medan vi går ut i salen och äter...

MODERN.

Hvad skall jag få då?

MÅGEN.

Den gröt som Gerda satt fram åt dig i köket.

MODERN.

Med blå skummjölk...

MÅGEN.

Sen du förtärt grädden, det är ju riktigt! och rättvist!

MODEGN [doft].

Då går jag min väg.

MÅGEN.

Det kan du inte, för jag låser in dig!

MODERN [hviskar].

Då hoppar jag ut genom fönstret!

MÅGEN.

Det må du göra! Det borde du ha gjort för länge sen, så hade fyra människors lif varit insparade!

Tänd nu! — Blås på! — Så där! Sitt nu här tills vi kommer tillbaka. [Går.]

*

[Paus.]

MODERN [stannar först gungstolen; lyss sedan vid dörren; därpå tar hon ut en del ved ur kakelugnen och gömmer under schäslongen].

SONEN [in, något drucken].

MODERN [far tillsammans].

Är det du?

SONEN [sätter sig i gungstolen].

Ja!

MODERN.

Hur är det med dig?

SONEN.

Dåligt, jag är visst slut snart!

MODERN.

Det är inbillningar bara! — Gunga inte så där! — Se på mig, som nått en sådan, en viss ålder... och ändå lefvat i arbete, släp och plikter för mina barn och mitt hus, har jag inte gjort det?

SONEN.

Åh! — Och pelikanen, som aldrig gaf sitt hjärtblod, det står i zoologien att det är lögn.

MODERN.

Har du haft något att klaga, säg?

SONEN.

Hör du mor, om jag vore nykter, skulle jag icke svara uppriktigt, ty då hade jag icke krafter, men nu ska' jag tala om att jag läst fars bref, som du stal och kastade i kakelugnen...

MODERN.

Hva' säger du, hvad var det för bref?

SONEN.

Alltid ljuga! Jag minns när du lärde mig ljuga första gången, jag kunde knappt tala; minns du det?

MODERN.

Näh, det minns jag inte alls! Gunga inte!

SONEN.

Och när du ljög på mig första gången? — Jag minns också som barn, jag hade gömt mig under pianot, så kom en tant på besök till dig; du satt och ljög för henne i tre timmar, och jag måste höra på!

MODERN.

Det är lögn!

SONEN.

Men vet du hvarför jag är så här usel? Jag fick aldrig modersbröst, utan en barnpiga och en glasflaska; och när jag blef äldre, fick jag följa med henne bort till hennes syster, som var prostituerad; och där fick jag bevittna de hemlighetsfulla scener, som eljes bara hundägare erbjuda barnen om vår och höst på öppen gata! När jag talte om för dig, jag var fyra

år, hvad jag sett i lastens boning, så sa' du att det var lögn, och du slog mig som lögnare, fastän jag talte sant. Denna piga, uppmuntrad af ditt bifall, invigde mig vid fem års ålder i alla hemligheter, jag var bara fem år... [Han snyftar.] Och så började jag få svälta och frysa, som far och vi andra. Nu först får jag veta, att du stal af hushållspengarna och vedpengarna... Se på mig, pelikan, se på Gerda, som saknar bröstkorg! — Huru du mördade min far, det vet du själf, då du bragte honom till förtviflan, hvilket icke straffas af lagen; hur du mördat min syster, vet du bäst själf, men nu vet hon det också!

MODERN.

Gunga inte! — Hvad vet hon?

SONEN.

Det du vet, men jag icke kan säga! — [Snyftar.] Det är rysligt att jag sagt allt detta, men jag måste; jag känner att när jag blir nykter, så skjuter jag mig; därför fortsätter jag att dricka; jag törs inte bli nykter...

MODERN.

Ljug mera nu!

SONEN.

Far sa' en gång i vrede, att du var ett enda stort naturens bedrägeri... att du icke som andra barn lärde tala utan genast lärde ljuga... att du alltid afskuddade dig plikterna för att få festa! Och jag minns att när Gerda låg sjuk för döden, så gick du

på operett om kvälln — jag minns dina ord: »Lifvet är nog tungt ändå utan att man behöfver göra det tyngre!» Och den sommarn, tre månar, du var i Paris med far och festade, så huset kom i skuld, då lefde syster och jag här i stan', instängda med två pigor i denna våningen; i föräldrarnas sängkammare bodde en brandsoldat med huspigan, och makarnas säng begagnades af det såta paret —

MODERN.

Hvarför har du inte talt om det förut?

SONEN.

Du har glömt att jag talte om det, och att jag fick stryk för att jag skvallrade, eller ljög, som du omväxlande kallade det, ty så snart du hörde ett sant ord, sa' du att det var lögn!

MODERN [går rundt omkring i rummet, som ett nyss fångadt vilddjur].

Jag har aldrig hört dylikt af en son till sin mor!

SONEN.

Det är ju lite ovanligt, och det är helt emot naturen, jag vet nog det, men en gång skulle det sägas. Du gick som i sömnen och kunde icke väckas, därför kunde du inte heller ändra dig. Far sa', »att om man lade dig på en tortyrbänk, skulle du icke förmås erkänna en förseelse eller bekänna att du ljugit...»

MODERN.

Far! Du tror att han saknade fel?

SONEN.

Han hade stora fel; men icke i sitt förhållande till maka och barn! — Men det finns andra hemligheter i ditt äktenskap, som jag anat, misstänkt, men aldrig velat tillstå för mig... De hemligheterna tog far med sig i grafven, delvis!

MODERN.

Har du pratat nog nu?

SONEN.

Nu går jag ut och dricker... jag kan aldrig ta examen, jag tror inte på rättsväsendet; lagarna synas vara skrifna af tjufvar och mördare för att fria den brottslige; *en* sannfärdig är icke vittnesgill, men två falska vittnen är full bevisning! Klockan half tolf är min sak rättfärdig, men efter tolf har jag förlorat rätten; ett skriffel, en bristande marginal kan bringa mig oskyldig i fängelse. Är jag barmhärtig mot en skurk, så straffar han mig för ärekränkning. Mitt förakt för lif, mänsklighet, samhälle och mig själf är så gränslöst, att jag icke gitter anstränga mig lefva... [Går åt dörren.]

MODERN.

Gå inte!

SONEN.

Är du mörkrädd?

MODERN.

Jag är nervös!

SONEN.

Det följs åt!

MODERN.

Och den där stolen gör mig tokig! Det var alltid som två hackknifvar när han satt där... och hackade mitt hjärta.

SONEN.

Inte har du sådant!

MODERN.

Gå inte! Jag kan inte stanna här, Axel är en skurk!

SONEN.

Det trodde jag också till nyss! Nu tror jag han är offret för din brottsliga böjelse... Ja, han var den unge mannen, som blef förförd!

MODERN.

Du måtte söka dåligt sällskap!

SONEN.

Dåligt sällskap, ja, jag har aldrig varit i godt!

MODERN.

Gå inte!

SONEN.

Hvad kan jag göra här? Jag skulle bara pina ihjäl dig med mitt tal...

MODERN.

Gå inte!

SONEN.

Håller du på att vakna?

MODERN.

Ja, nu vaknar jag, som ur en lång, lång sömn! Det är förskräckligt! Hvarför kunde man inte väcka mig förut?

SONEN.

Det ingen kunde var väl omöjligt! Och när det var omöjligt, så rådde du väl inte för 'et!

MODERN.

Säg om de orden!

SONEN.

Du kunde väl inte vara på annat sätt!

MODERN [kysser slafviskt hans hand].

Säg mera!

SONEN.

Jag kan inte mera! — Jo, jag ska' be dig: stanna icke här, för att göra ondt värre!

MODERN.

Du har rätt! Jag ska' gå, ut!

SONEN.

Stackars mamma!

MODERN.

Har du medlidande med mig?

SONEN [snyftar].

Ja, visst har jag det! Hur ofta sa' jag inte om dig: Hon är så ond, så att det är synd om henne!

MODERN.

Tack för det! — Gå nu, Fredrik!

SONEN.

Kan detta icke hjälpas?

MODERN.

Nej, det är ohjälpligt!

SONEN.

Ja, det är det! — Det är ohjälpligt! [Går.]

*

[Paus.]

MODERN [ensam; med armarna ihop öfver bröstet en lång stund. Därpå går hon till fönstret, som hon öppnar och ser ner i djupet; drar sig tillbaka i rummet, och tar språnget för att hoppa ut; men så åtrar hon sig, när det bultar tre slag på fonddörren].

Hvem är det? Hvad var det? [Hon stänger fönstret.] Stig in! [Fonddörrarna öppnas.]

Är det någon där?

[Sonen höres vråla inne i våningen.]

Det är han, i tobakslandet! Är han inte död? Hvad skall jag göra, hvart skall jag ta vägen?

[Hon gömmer sig bakom chiffonjén.]

[Nu börjar det blåsa igen som förut, så att papper flyga omkring.]

Stäng fönstret, Fredrik!

[En blomkruka blåser ner.]

Stäng fönstret! Jag fryser ihjäl, och det slocknar i kakelugnen!

[Hon tänder alla elektriska ljusen; stänger dörrn, som slås upp igen; gungstolen rörs af blåsten; går rundt, rundt i rummet, tills hon kastar sig framstupa på schäslongen och gömmer ansiktet i kuddarna.]

*

[»Il me disait» spelas utanför.]

MODERN [ligger som förut på schäslongen med hufvudet gömdt]

GERDA [in, med gröten på en bricka, som hon ställer ifrån sig; därpå släcker hon elektriska ljusen utom ett].

MODERN [vaknar, reser sig].

Släck inte!

GERDA.

Jo, vi måste spara!

MODERN.

Är du så snart igen?

GERDA.

Ja, han tyckte inte det var roligt, när du saknades

MODERN.

Jo, jag tackar jag!

GERDA.

Här har du kvällsvarden!

MODERN.

Jag är inte hungrig.

GERDA.

Jo, du är hungrig, men du äter inte gröt!

MODERN.

Jo, ibland!

GERDA.

Nej, aldrig! Men inte för den skull, utan för ditt elaka leende hvarje gång du pinade oss med hafregrynsgröt, du njöt af vårt lidande... och du kokte detsamma åt jakthunden!

MODERN.

Jag kan inte äta blå mjölk, jag fryser af den!

GERDA.

Sen du skummat grädden till ditt elfvakaffe! — Håll till godo! —

[Serverar gröten på en guéridon.]

Ät nu, får jag se på!

MODERN.

Jag kan inte!

GERDA [lutar sig ner och tar fram vedträn underifrån schäslongen].

Om du inte äter, så visar jag Axel att du stulit ved.

MODERN.

Axel, som saknade mitt sällskap... han gör mig intet ondt! Minns du på bröllopet, då han dansade med mig... efter »Il me disait»! Där ha vi den. [Hon gnolar till 2:a reprisen, som nu spelas.]

GERDA.

Det vore försiktigare af dig att icke påminna om den skändligheten...

MODERN.

Och jag fick verser jag, och de vackraste blommorna!

GERDA.

Tig!

MODERN.

Skall jag läsa verserna för dig? Jag kan dem utantill...

»I Ginnistan...

Ginnistan är ett persiskt ord för paradisets lustgård, där hulda peri lefva af vällukter... Peri det är genier eller féer, som äro så skapade, att ju längre de lefva, ju yngre bli de...»

GERDA.

Å, Herre Gud, tror du att du är en peri?

MODERN.

Jaha, det står så här, och farbror Viktor har friat till mig; hvad skulle ni säga, om jag gifte om mig?

GERDA.

Stackars mamma! Du går ännu i sömnen, som vi gjort alla, men skall du aldrig vakna? Ser du inte

hur man lèr åt dig? Förstår du inte, när Axel skymfar dig?

MODERN.

Gör han? Jag tycker alltid, han är mera artig mot mig än mot dig...

GERDA.

Åfven då han lyfte käppen mot dig?

MODERN.

Mot mig? Det var mot dig, kära barn!

GERDA.

Moder min, har du förlorat förståndet?

MODERN.

Han saknade ju mitt sällskap i afton, vi ha alltid så mycket att tala om, han är den ende som förstår mig, och du är ett barn bara...

GERDA [tar modern i axlarna och skakar henne].

Vakna i Herrans namn!

MODERN.

Du är ju inte fullvuxen än, men jag är din mor och har närt dig med mitt blod...

GERDA.

Nej, du gaf mig en glasflaska och en kautschuk i munnen, och sedan fick jag gå i skänken och stjäla, men där fanns bara hårdt rågbröd, som jag åt med senap, och när det brände i halsen, så svalkade jag

med ättiksflaskan; bordssyrtuten och brödkorgen, det var skafferiet!

MODERN.

Jaså, du stal *redan* som barn! Det var mycket vackert, och du skäms inte tala om det? Tänk så'na barn jag offrat mig för?

GERDA [gråter].

Allt kunde jag förlåta; men att du tog mitt lif från mig icke — ja, han var mitt lif, ty med honom började jag lefva...

MODERN.

Inte rår jag för att han föredrog mig! Han kanske fann mig, hur skall jag säga? behagligare... ja, han hade bättre smak än din far, som inte förstod värdera mig, förrän han fick rivaler — — —

[Det bultar tre slag på dörrn.]

Hvem är det, som bultar?

GERDA.

Säg intet ondt om far! Jag tror inte mitt lif räcker till att ångra hvad jag brutit emot honom, men det skall du umgälla, du som hetsade mig på honom! Minns du då jag var lite, lite barn, du lärde mig att säga onda stickande ord, som jag icke förstod? Han ägde nog förstånd att icke straffa mig för den afskjutna pilen, ty han visste hvem som spände bågen! Minns du när du lärde mig ljuga för honom, att jag behöfde nya böcker i skolan, och när du och jag be-

dragit honom på pengarna, så delade vi! — Hur skall jag kunna glömma allt detta förflutna? Finns ingen dryck, som släcker minnet, utan att kväfva lifvet? Om jag hade kraft att gå ut ifrån alltihop, men jag liksom Fredrik, vi äro maktlösa, viljelösa offer, dina offer... du förhärdade, som icke kan lida för dina egna brott!

MODERN.

Känner du *min* barndom? Anar du hvilket dåligt hem jag hade, hvad ondt jag fick lära där? Det syns gå i arf, uppifrån, från hvem? Från första föräldrarna, stod det i barndomsböckerna, och det tycks slå in... Skyll inte på mig alltså, så skall jag inte skylla på mina föräldrar, som kunde skylla på sina, och så vidare! För öfrigt, det är lika dant i alla familjer, fastän det inte visas för de utomstående...

GERDA.

Om så är, då vill jag inte lefva, men är jag tvungen, så vill jag gå döf och blind genom detta elände, men i hoppet om ett bättre efteråt...

MODERN.

Du är så öfverdrifven, kära du, får du ett barn, så blir det annat att tänka på...

GERDA.

Jag får inga barn...

MODERN.

Hur vet du det?

GERDA.

Låkarn har förklarat det.

MODERN.

Han misstar sig...

GERDA.

Nu ljög du igen... jag är ofruktsam, ofullgången, jag som Fredrik, och därför vill jag inte lefva...

MODERN.

Du pratar...

GERDA.

Om jag kunde göra ondt som jag ville, så vore du icke mer! Hvarför skall det vara så svårt att göra ondt? Och när jag lyfter hand mot dig, så slår jag mig själf! — — —

[Musiken upphör hastigt; sonen hörs vråla utanför.]

MODERN.

Nu har han druckit igen!

GERDA.

Stackars Fredrik, ja... hvad skall han göra?

*

SONEN [in, halfrusig].

Det... röker visst in... i köket!

MODERN.

Hva' säger du?

SONEN.

Jag tror... jag... jag tror, att det... brinner!

MODERN.

Brinner? Hvad säger du?

SONEN.

Ja, jag... tror... att det brinner!

MODERN [springer mot fonden och öppnar dörrarna, men mötes af ett rödt eldsken].

Eld! — Hur ska' vi komma ut! — Jag vill inte brinna! — Jag vill inte! [Går rundt.]

GERDA [tar brodern i famn].

Fredrik! Fly, elden är öfver oss, fly!

SONEN.

Jag orkar inte!

GERDA.

Fly! Du måste!

SONEN.

Hvart?... Nej, jag vill inte...

MODERN.

Jag går hellre ut genom fönstret...

[Öppnar balkongdörren och störtar ut.]

GERDA.

Å, Herre Gud, hjälp oss!

SONEN.

Det var det enda!

GERDA.

Detta har du gjort!

SONEN.

Ja, hvad skulle jag göra? — Det fanns intet annat! — Fanns det något annat?

GERDA.

Nej! Allt måste brinna upp, annars kom vi inte ut härifrån! Håll mig i famn, Fredrik, håll mig hårdt, lille bror; jag är så glad som jag aldrig varit; det ljusnar, stackars mamma, som var så ond, så ond...

SONEN.

Lilla syster, stackars mamma, känner du så varmt det är, så skönt, nu fryser jag inte längre, hör så det knastrar därute, nu brinner allt gammalt, allt gammalt ondt och styggt och fult...

GERDA.

Håll mig fast, lille bror, vi ska' inte brinna, vi kväfs af oset, känner du inte så godt det luktar, det är palmerna, som brinner och pappas lagerkrans, nu brinner linneskåpet, det luktar lavendel, och nu, rosorna! Lille bror! var inte rädd, det är snart öfver, käre, käre, fall inte, stackars mamma! som var så ond! Håll i mig, hårdare, krama, som pappa brukade säga! Det är som på julafton, när vi fick äta i köket, doppa i grytan, den enda dag vi kunde bli mätta, som pappa sa', känn så det doftar, det är skänken som brinner, med tepåsen och kaffet, och kryddorna, kanelen och nejlikorna...

SONEN [i extas].

År det sommar? Klöfvern blommar ju, sommarlofvet börjar, minns du då vi gick ner till de hvita ångbåtarna och klappade dem, när de voro nymålade och väntade på oss, då var pappa glad, då lefde han, sa' han, och temaböckerna tog slut! Så skulle lifvet alltid vara, sa' han, det var nog han, som var pelikanen, för han plockade sig åt oss, han hade alltid knän på byxorna och sliten sammetskrage, när vi gick som grefvebarn... Gerda, skynda dig, ångbåten ringer, mamma sitter i försalongen, nej, hon är inte med, stackars mamma! hon är borta, är hon kvar på stranden? hvar är hon? jag ser henne inte, det är inte roligt utan mamma, där kommer hon! — Nu börjar sommarlofvet!

[Paus.]

[Fonddörrarna öppnas, det röda skenet syns starkt.]

[Sonen och Gerda segna till golfvet.]

Ridå.

PRIS:

1 KRONA

Centraltryckeriet, Stockholm 1907.

August Strindberg

KAMMARSPEL

· OPUS · 5 ·

SVARTA HANDSKEN

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1909.

AUGUST STRINDBERG

KAMMARSPEL

OPUS 5

SVARTA HANDSKEN

LYRISK FANTASI
(för scenen)

I FEM AKTER

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1909

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1909.

PERSONER:

FRUN.

KONSERVATORN, kallad i texten »Gamle».

ELLEN.

KRISTIN.

PORTVAKTEN.

JULTOMTEN.

JULENS ÄNGEL.

EN GAMMAL FRU.

I.

FÖRSTUGAN.

Fonden en farstudörr med breflåda och namnplåt; till höger ett isskåp; till vänster en hvilobänk.

Ofvanför dörren är ett färgadt fönster med ett hjärta tecknadt.

En svart handske ligger på farstugolfvet.

En gammal herre in från vänster, pustar och sätter sig på bänken.

Han får sikte på handsken, hvilken han uppfångar med sin käpp.

GAMLE.

Hvad är det här? — En handske? Svart, dam, numro 6; den tillhör lilla frun därinne, det ser jag på märket efter ringarna; vänsterhand två släta och en ringfinger med rosensten; en vacker hand, men litet hård i greppet, silkestass med hvassa naglar; jag lägger den på islåren, så kommer den till rätta!

PORTVAKTEN [från vänster].

GAMLE.

God morgon portvakt! God jul!

PORTV.

God jul, konservatorn! Det är ju konservatorn?

GAMLE.

Jo, det är jag; och jag konserverar fåglar, fiskar

och insekter, men jag kan inte konservera mig själf — om jag också tar arseniksåpa innanför huden så skrynklar den sig, och håret fäller som på en gammal själskinnskoffert, tänderna gå sin väg...

PORTV.

Det är som med elektriska här, det skall förnyas och repareras jämt och samt...

GAMLE.

Otur är det att vi ska sitta i mörkret om julen, kan ni inte få ljuset att gå?

PORTV.

Det har visst blitt jordledning, men det kan snart vara hjälpt. — Vi ska se till här... [Trycker på en kontakt; hjärtat och färgade fönstret lysas opp.] Se, nu fick de ljus i tamburen...

GAMLE.

Ni går och sprider ljus i huset...

PORTV.

Men bor själf nere i källarn i mörkret, för vi ha bara en fotogenlampa...

GAMLE.

Det är godt att lefva för andra! — Kors så vackert det hjärtat var!

PORTV.

Vackert är det, men lite hårdt i färgen; för att inte säga skarpt!

GAMLE.

Det är lilla frun! Om hon vore god som hon vore skön!

PORTV.

Hvad är det för en handske?

GAMLE.

Den låg här i farstun, kanske portvakten vill ta vara på den?

PORTV.

Jag ska ta den med mig och hänga den på luckan därnere, så kommer nog rätta ägaren fram! — Nu fortsätter jag uppåt.

GAMLE.

Och jag ska sitta lite till och hvila ut mina 80 år . . . God jul!

PORTV. [släcker hjärtat och går till höger].

God jul!

*

ELLEN [från höger, öppnar isskåpet, tar fram ett ställ med mjölkflaskor].

GAMLE.

God morgon, Ellen, och god jul!

ELLEN.

God jul konservatorn!

GAMLE.

Hur mår lilla barnet och lilla frun?

ELLEN.

Jo då, de två tillsammans, de kvittra som kanariefåglar — man hör dem ända hit! Men det är bara på tu man hand... Ni må tro att lilla frun inte är god mot oss andra! Hvarken vi eller portvakten få några julpengar, för hon säger att vi äro djur...

GAMLE

Men ni skall icke tala om sånt där för mig, som inte hör till Ert hus — de kan säga att jag bär skvaller...

ELLEN.

Appropås kanariefågel, har konservatorn stoppat upp fruns ännu?

GAMLE.

Ja! Det har jag! — Men — [tuggar] hon vill inte betala'n! — Se så, nu skvallra jag!

ELLEN.

Nej, hon vill inte betala arbete — och när herrn ville ge oss flickor extra för inflyttningen från landet — så blef hon vild. — När han gaf oss ändå, så ställde

hon opp vattenledningen och elektriskan hela natten. — Och när hon inte fick sin vilja fram, så kastade hon sig sjuk — höll på att dö; och herrn måste skicka efter professorn; när han kom och sa att det var ingenting utan bara choser, ville hon ta gift, och hotade med att skrufva upp gaskranen för att spränga huset i luften!

GAMLE.

Å, Gud bevare oss! Har Ni sådant lif härinne?

ELLEN.

Men dessemellan är hon som en fridens ängel — ja, ni skulle bara se när hon leker med sitt barn, eller sitter och syr julklappar, som hon gör just nu! — Det är rakt som om hon vore besatt af onda makter, när det står på; och hon måtte inte rå för det, stackars liten!

GAMLE.

Det är snällt sagdt af Ellen, och jag skulle vilja kalla henne sjuk! Jag har nämligen sett sånt där förut... De har det för godt, det är hela sjukan; mannen gör ingenting, emedan han är rik!

ELLEN.

Men han är sysselsatt hela dan med att köpa opp sina pengar; och han har i år köpt tre nya möbler till salongen, en i svart päronträd med silfver, och

de gick opp i vinden allihop. — Som sagdt: de ha det för godt!

*

KRISTIN [in från höger; talar mildt].

Hvad står du här för Ellen? Frun är alldeles utom sig, för att hennes ring har kommit bort...

ELLEN.

Hvilken ring?

KRISTIN.

Bästa ringen med blå stenen, som kostat två tusen kronor — och när hon saknade dig, så trodde hon —

ELLEN.

Hvad trodde hon?

KRISTIN.

Att du hade rymt och tagit ringen med dig.

ELLEN.

Nej, jag har aldrig hört maken, jag? Hvad tror Kristin?

KRISTIN.

Jag vet väl att Ellen är oskyldig; när man känner en människa, kan man säga utantill: den är oskyldig, den är skyldig.

GAMLE.

Är det så säkert det?

KRISTIN.

Svära skall man inte, men man kan vara säker ändå.

ELLEN.

Och nu är jag ute för det?

KRISTIN.

Det är en fix idé hos frun...

ELLEN.

Men hon ser ju att jag inte har rymt!

KRISTIN.

Det hjälper inte!

ELLEN.

Och om ringen kommer igen, så blir hon ond på mig för att jag var oskyldig! Och för att hon hade orätt! Vet nå'n jag går ifrån alltsammans!

KRISTIN.

Gå inte, för då blir hon öfvertygad, och då skickar hon efter polisen.

ELLEN.

Vi måtte få en treflig jul här i huset!

GAMLE [reser sig].

Ni får en god jul, flickor, men efter pröfningar — efter regn har hittills alltid kommit solsken — och

så blir det här med! Ellen är en ärlig flicka, men skall lära sig tålamod!

ELLEN.

Har jag inte lärt på det?

GAMLE.

Jo, men är icke utlärd än! — Nu säger jag än en gång af fullt hjärta och med fast tillförsikt: God jul, mina barn!

[Går till höger.]

*

ELLEN.

Om bara ett godt samvete alltid hjälpte!

KRISTIN.

Det hjälper långa vägar! Kom in nu, men var mild och tålig, när stormen går lös!

ELLEN.

Hur skall jag kunna det?

KRISTIN.

Se på herrn, vår husbonde! Han är *också* misstänkt för ringen...

ELLEN.

Han? Också?

KRISTIN.

Han också! Men han stormar inte, blir inte ond, bara ledsen! — Kom nu!

ELLEN.

Han också! Då är det ingen skam för mig; och då skall jag bära't!

KRISTIN.

Kom nu!

[De gå till höger].

*

JUL-TOMTEN [in med en kvast].

Nu sopar jag åt Ellen och Kristin, för de äro snälla; men grannens Ebba skall få soporna, för hon är stygg; och så torkar jag bänken och isskåpet, och gnider mässingen — men inte åt Ebba! — Så där! —

Nu ska vi se hvad de ha för sig därinne! [Tänder en ficklampa; fonden upplyses bakifrån och man ser in i tamburen; en hvit islår med en hvit spegel öfver synes, en hvit liten stol, och under denna stå barnets galoscher; Frun står framför spegeln och ordnar håret.]

TOMTEN.

Du lilla, sköna, unga mor, du må gärna beundra den gåfva du fått, men du får icke afguda; du må älska ditt lilla barn, men du får icke dyrka! Nu skall du få ett julkort af mig! [Letar i en bunt julkort] Alpros nej; viol, nej; snöbär, nej; mistel, nej; tistel, den ska du få! Blomman är vacker, men den sticks! [Lägger ett julkort i breflådan.] Nu ska vi höra

hvad de säger i köket! [Släcker lampan och lyss åt höger.] — Ellen är beskylld för att ha tagit en ring! — Det har hon inte! Ellen tar ingen ring! Ebba skulle ha gjort det! Jag känner alla här i huset! Alla herrskaper och alla flickor. Ellen gråter! Nu skall jag leta reda på ringen, från källarn till vinden, i hissen, i duschrummen, i dammsugarn, alla hål och vrår känner jag... men jag skall bara se om de håller snyggt i isskåpet! [Tittar och trefvar i isskåpet.] Ja, det gillas!

*

JULEN [hvitklädd kvinna med snöstjärnor på håret].

Hvad gör du lilla tok?
Du står och lyssnar, det är inte vackert!

TOMTEN.

Hvad tomten gör är alltid rätt!
Han bildar ordningsmakten här i huset,
Han risar, lisar, agar, älskar, städar.

JULEN.

Du har ett väldigt hus att vaka öfver!

TOMTEN.

Ett Babels torn med allehanda folk
Och tungomål; sex trappor opp och nedra botten;
Tre våningar i hvar etage,

Ett dussin vaggor, sju pianon,
Så många mänskoöden här fullbordas;
Det bänder och det spänner,
I sinnen, hjärtan, lynnen, som i bjälkar och i stenar;
Det håller hop, men dock med nöd;
Och grannen, som ej känner grannen,
Får ha fördrag och hänsyn;
Får öfverse med nästans små kapricer.
En spelar efter klockan tio;
En stiger upp för tidigt, en för sent till hvila går!
Det kan man inte hjälpa, det får jämkas;
Hör alla dessa småljud nu i trappans snäcka!
Nu knarrar hissen, vattenröret purrar;
Och värmeledningen den sjuder som ett tékök;
Nu går en dusch, nu suger cleaner'n;
Där stängs en dörr, där skrek ett litet barn!
Här bor en nygift, där en frånskild, där en enkling,
Allt om hvartann, som deras pianinos
Ge från sig rytmer från en vals, en fuga, en sonat.
I källarn fattigdom liksom i vinden,
I våningarna lyx och flärd, solid förmögenhet och
håligt vingel.
Det hankas fram, det stormas fram, det gnides fram —
En dör en vacker dag, en gifter sig, en skiljs,
En bråkar, klagar, reparerar,
Men när han sett att bråk till intet nyttar,
Så tar han slutligt sitt parti — och flyttar!

JULEN.

Hvem bor därinne?

TOMTEN.

Det är den lilla frun som låter tala om sig!

JULEN.

Jag känner henne då, jag vet! —
Hör hvilken storm från köket! —
Nej, kära barn, är detta julefrid?

TOMTEN.

I dag är dan för dan, och då är stök i köket!
Men här är något annat också!
Den stackars Ellen är beskylld med orätt...

JULEN.

Jag vet, och det är sista droppen;
Nu rinner nådens bägare från bredden,
Och vredens vin skall pressas ut ur sura drufvor;
Dock straffa är ej mitt gebit,
Jag tröstar, hjälper, ställer allt till rätta;
Men du kan luggas, du har hårda handen...
Hör på! Den lilla kvinnan, skapt i skönhet,
Till mänskans glädje och till gifvarns ära,
Hon skall en läxa få, en hård, men kort —
Hon byggt sin lycka på det lilla barnet,
Och på sin lycka har hon grundat högfärd,

Med högfärd följer hårdhet, grymhet...
Nåväl: tag undan du det lilla barnet!
Så skall hon känna saknaden —
Var trygg! Hon får igen det som i morgon kväll
Till julegåfva, men som gåfva, märk det väl!
Hvad de skall tro? Tro hvad de vill!
Att det har kommit bort, gått vilse!
Men du får icke narras!
Ett osant ord det fröar af som ogräs!...

TOMTEN.

Det är för grymt, det går hon ej igenom!

JULEN.

Hon skall igenom! Jag står henne bi!
Och hennes hjärta är ej dåligt,
Blott lite sjukt; och sorg skall bota henne —
När lyckans klara sol har börjat bränna,
Så vissna gräs och blomster;
Ett litet moln ger skugga, svalka.
Och moln ger regn, på regnet följer grönska...
Nu mulnar det! — Var ej för hård i handen! Dock!

TOMTEN [ledsen].

Skall du behöfva bedja mig om det? —
Hon är så vacker!

JULEN.

Ja! Och skall bli god!
Så kommer lyckan! Den, som varar! —

TOMTEN.

Men vänta nu, jag har däropp' i vinden
En stackare som väntar på en klapp —

JULEN.

Hvem är din skyddsling, säg ett ord!

TOMTEN.

Det är en filosof, som längtar blott till slutet!

JULEN.

Om lif och död vi intet ha att råda,
Men om han det förtjänar, skall han få en gåfva!

TOMTEN.

Han grubblar öfver lifvets gåta...

JULEN.

Är det att grubbla öfver? —

TOMTEN.

Det är en gammal tok, men han är snäll...

JULEN.

Hvad har han för sig då däropp' i vinden?

TOMTEN.

Han stoppar fåglar, torkar fiskar, sticker maskar,
Och har ett skåp så fullt med gula papper,

Och där han letar, letar natt och dag!
Han letar lifvets gåta i det skåpet!

JULEN.

Jag känner sorten! Väl han skall sin julklapp få! —
Men nu! God jul och så till verket gå!

[Ett ögonblicks Ridåfall].

II.

TAMBUREN.

Tamburen. Hvit islår till höger, med en hvit spegel öfver; på spegelns undre försits silfverborste, på den öfre ett glas med tulpaner; under spegeln en hängkorg för handskar. På islåren ligger Tomtens Julkort med tisteln. Till vänster en hvit stol under klädhängaren; under stolen ett par små barngaloscher; på hängarn en hvit barnpäls och en hvit bahytt. Inga andra kläder synas.

I fonden står dörrn öppen till salen, och genom portiêren af gult siden synes: sybordet på hvilket står en vacker lampa, en blomsteruppsats med vackra blommor; där bakom synes Frun. Hon är hvitklädd, urringad i liten fyrkant till halsgropen endast; det svarta håret uppsatt på japanskt sätt, så att nacken synes. Hon syr på ett gult siden, som kan bli ett barnplagg.

TOMTEN [i tamburen tager brefkortet från islåren].

Se där mitt julkort med sin tistel! —
Ett litet ogräs skall du ha i hvetet —
Det sticks som du, men bär en vacker blomma! —
Som du!
Du lilla vackra mor! — Se handen går som när man plockar blommor —

Och hufvet sänkt som till begrundan eller bön! —
Nu ler hon; ty hon hör det lilla barnet komma —
De små stegen på parkettens glatta brickor —
Som bonades i går med bivax och med furans olja —
Det doftar granskog som i maj, när braxen leker
och sommarnöjets gröna luckor öppnas.
Du vackra hem, där vackra mänskor bo —
I skönhet, renhet, skyddade mot lifvets solk —
Se blommorna på spegeln! —
Tulpanernas turbaner röda, gula,
De dölja runda kinder, läppars knoppar,
Som mötas uti kyska kyssar,
Dem näckros ger sin maka på en insjös svala spegel —
Ja spegeln! Där syns märken efter
Små fingrar som bak glaset sökte bilden,
I tanken att det var en annan liten flicka!
Där sitter Rosa på sin lilla matmors stol
Och vaktar hennes kappa och små kängor;
Allt, allt hvad lif och hem förljufvar,
Det finns här inom stängda dörrar —
Men ej värderadt förrn det saknas —
Nu släcker jag! Må mörkret dölja sorgen,
Och gärningen jag gör, den tål ej ljuset —

[Vrider på en kontakt i väggen; det blir mörkt].

Men när det tänds igen, då han I jul i huset.

[Drar sig in i högra draperiet].

FRUN [ringer i en liten klocka].

ELLEN [in med ett tändt ljus].

FRUN [synes banna henne, Ellen gråter i förklädet oeh går ut].

FRUN [kommer ut i tamburen med ljuset, som hon ställer på islåren. Där finner hon julkortet med tisteln, som hon läser och rifver sönder. — Därpå ser hon sig i spegeln och ordnar sitt hår. — Nu höres ett piano från en granne som spelar Beethovens sonat 31 op. 110. L'istesso tempo di arioso. Frun lyssnar. Därpå tar hon silfverborsten och börjar borsta lillans kläder; plockar och putsar; upptäcker en lös knapp i kappan; tar dockan från stolen och lägger den på islåren; sätter sig på stolen, tar en nål med tråd från bröstet och syr i knappen. Frun reser sig och tar en svart handske ur handskkorgen; hon letar maken men utan att finna; hon söker i barnets små galoscher under stolen; den omaka handsken sticker hon nu i bröstet och står öfvergifven.

Musiken går öfver i Beethovens sorgmarsch. Frun lyssnar och gripes af fruktan. Det bullrar i isskåpet som när isstyckena rasa ner.

Ett barnskrik höres! Frun i fasa; vill ut, men stannar förstenad.

Det bultar i en vägg; hissen gnäller, vattenledningen brusar; mänskoröster sorla genom väggen.

Kristin kommer in, hvit i ansiktet, med lyftade armar, knäppta händer, talar till frun ohörbara ord och skyndar ut.

Frun vill springa efter, men kan icke — faller ner på knä vid stolen, och döljer ansiktet i den lilla barnkappan som hon smeker och kramar.

[Kort Ridåfall]

III.

HOS PORTVAKTEN.

Portvaktens rum. I fonden ett färgadt fönster upplyst utifrån men då och då förmörkadt af hissen som går upp och ned.

Ett dukadt julbord med hvit duk och en liten julgran med vaxstaplar; en halfankare dricka, med granris omvirad, på bordsändan; bullar, smörask, ett svinhufvud, fårbog, lax-sida, en rökt gås o. s. v. Ett grenljus på andra bordsändan; enris på golfvet; på väggen ett färgtryck med Jesu födelse; därunder en svart tafla med en massa nycklar. En fotogénlampa brinner.

PORTVAKTEN [sitter vid bordet och hvilar].

GAMLE [in med en julkärfve under armen].

God dagen åter, landsman, sitter ensam.

PORTV.

Det gamla trädet blir ej gammalt, om ej ensamt
Det står på skogen, oträngdt af de unga;
Och tiden gallrat har så passeligt omkring mig.

[Paus. Bjuder med handen att sitta ner.]

En gång jag hade stugan full, så att vi trängdes —
Jag klagar ej, jag hade godt och varmt bland mor
och barn,
Men detta är ej heller dåligt, kanske bättre;
Allting är bäst på sätt och vis och på sin tid ...
Nu sitter jag i skuggan af mitt julträd,
Och minns framfarna dar i tacksamt sinne;
Jag haft det dock! Hur mången som ej haft det
Nu sitter grämande sig själf med saknad
Af hvad han aldrig ägt, för sent att vinna —

GAMLE.

Ja, jag har också haft — men helst jag glömmer't —

PORTV.

Sitt ner, jag skulle sagt, som landsman, berg-
slagsbo —
Är jag så fri — jag uppfödd är i grufvan,
Inunder jorden; därför trifs jag bäst härnere
I Babelstornets källare med dess skymundan —
Och ser igenom färgadt fönster ljuset,
Som är min sol, men då och då förmörkas,
Af hissens skugga som likt strömoln drar förbi.

GAMLE.

Som Bergakungen sitter ni i sanning
Och härskar öfver alla elementen —
För eld och värme är ni Mästaren;

Och vattnet ni fördelar, kallt och varmt;
Från mörkrets region Ni sprider ljuset;
Med luften i förtunning och förtätning
Ni suger jordens stoft som samlats
Af mänskobarnens fötter, när de vandrat.
Med tyngdens lagar ni reglerar hissen,
Så att de stiga eller sjunka efter önskan.

PORTV.

I sanning, landsman, Ni kan göra af'et...

GAMLE.

Åh nej, ty ni är mycket annat också —
Jag ser ni äger nycklarna till alla husets dörrar,
Och alla äga nyckeln till ert sinne;
Ni känner alla öden som här väfvas,
Ni hör, Ni ser igenom väggar, bottnar,
Och hit man bär förtroenden, bekymmer, sorger..

PORTV.

Ni gör mig äran alltför stor herr doktor,
Jag tål nog vid det, blir ej bortskämd, icke skrämd;
Men Ni har giort mig mera nöjd med denna ringa
plats;
Ni har lyst opp mig när jag var beklämd,
Förvandlat trånga kojan till palats.

GAMLE.

Det talas ut' i farstun, röster höjas...
Man skriker, gråter, då är snart man här;

Och Ni får sitta som vår domare,
Och reda, råda, tysta ner, när som det görs spektakel!

PORTV. [lyss].
Jag tror jag vet, det är den vackra Ellen —
I tredje våningen — hos lilla frun...

GAMLE.
Jag tar min kärfve och går upp till fåglarna
Som sjunga kapp med flöjlarna
Och så: god jul igen!

PORTV.
Detsamma, doktor!

GAMLE.
Ett ord! Hur gick det med den handsken som Ni hittat?

PORTV.
Jaså! Ja den har jag förlorat här i trappan —
Stor sak, hvem kan *en* handske ej försaka?

GAMLE.
Säg inte det, ty kaka söker maka.
[går]

*

ELLEN [in, klädd att gå ut].
Får jag sitta här en stund hos portvakten?

PORTV.

Sitt, kära barn!

ELLEN.

Jag står inte ut längre; när elektriskan slocknade, fick jag bannorna; och så beskylldes jag för ringen igen; nu är den anmäld i polisen. —

PORTV.

Är det jul detta? Ni är de värsta jag har i huset — men nu ska vi först skaffa ljus — [Tar fram verktyg.] Min hammare, min tång — [tar nycklar från taflan] mina nycklar, så går jag genom lykta dörrar —

ELLEN.

Jag tror att vårmeledningen har stannat också!

PORTV.

Den också! Hvad har Ni för Er däroppe, för det är bara hos er sådant händer?

ELLEN.

Det är som förtrolladt — jag blef rädd, hörde ett barnskrik och det spelades i väggarna — Kristin går visst, hon också, man kan inte hålla ut!

PORTV.

Hvar är herrn då? Är det ingen herre i huset?

ELLEN.

Jag tror han är bortrest på jakt — vi ha inte sett honom på två dagar — han stod inte ut han heller! Men det är som konservatorn säger: de har det för bra! Ingenting att göra, ingen matlust, ingen sömn; enda bekymret är att göra af med pengarna.

PORTV.

Men inte betala arbete! Det vill de inte.

ELLEN.

Han har inte fått några julpengar?

PORTV.

Nehej! Hon blef ond på mig, därför att jag bad henne inte stå i hissen — jag sa det lite skarpt förstås, för jag hade brådtom.

ELLEN.

Tyst, jag hör Kristin i trappan! — Hon är mera tålig än jag, men äfven hon kan tröttna! —

PORTV.

Tänk, att det ingen välsignelse är med rikedomen för somliga — det är ju en tröst för oss fattiga, fastän den är klen — Hvarifrån ha de här fått sina pengar?

ELLEN.

De ha väl ärft — tyst nu är hon här! Det har bestämdt händt något nytt däroppe i spökvåningen!—

PORTV.

Säg spökhuset! För här sker så mycket underligt — det är precis som alla de här maskinerna förde något med sig — Ebba däroppe påstår att hon har sett tomten sitta på hisstaket och hålla igen linan —

* * *

TOMTEN [synes nu flytta om nycklarna på taflan].

*

ELLEN.

Man skulle verkligen kunna tro på tomten, för ibland hittar man inte en sak där man lagt den: ibland går en dörr i baklås, ibland kommer det varmt vatten ur kallröret . . .

PORTV. [lystrar].

Är det någon härinne? Jag tyckte det skramla i nyckeltaflan —

TOMTEN [gömmer sig].

PORTV. [letar i nycklarna].

Jag tror att fan har blandadt om nycklarna — Här sitter 25:an på 13! och 17 på 81! Och grosshandlarns brefkort sitter på häradshöfdingens! Och alltid talas det i trapporna: De grälar och gråter, men när jag kommer ut, så finns där ingen. —

ELLEN.

Men nu är det Kristin — hon har varsel före sig!

PORTV. [låtsas öppna en dörr åt vänster].

Här finns ingen lefvande varelse —

ELLEN.

Nu blir jag rädd! — Och ibland är det barnröster — ibland är det dufvorna på taket — jag tror någon gång det är gamle konservatorn som sitter däroppe och gör spektakel — Hvem är han egentligen?

PORTV.

Det är en underlig kurre — men det är intet ondt i honom —

ELLEN.

Hör nu har inte portvakten hittat en handske i trapporna?

PORTV.

Jo, konservatorn hitta en, och så skulle jag ta vara på'n, men så förlora' jag den!

ELLEN.

Har han förlora'n, och det var ett sånt lif däroppe öfver den handsken! Lika mycket som om ringen!

[Telefon ringer].

PORTV. [vid telefon].

— Jo, hon sitter här! — Nej, det är omöjligt! Hon tar inga ringar! Vi känner Ellen! Hon tar ingenting — Det är orättvist! Men jag skall säga åt henne! — Jaha!

[ringer af].

ELLEN.

Jag har förstått! — det var från polisen!

PORTV.

Ja, mitt barn! Det var en kallelse!

ELLEN.

Då går jag i sjön!

PORTV.

Men gå först till kontoret!

ELLEN.

Aldrig dit, för då kommer man aldrig dän!

PORTV.

Se på mig! — Ellen! — Och tro inte ondt! — Gå nu i frid!

ELLEN [ser på honom och öfvervinnes].

Jag går! — Jag såg uti hans öga, jag kände på hans röst — nu går jag trygg!

PORTV. [leder henne ut].

ELLEN.

Och denna handen gaf mig styrka — Den leder mig, den stöder mig! — Jag går!

[går].

*

[Paus].

EN GAMMAL FRU [in med den svarta handsken och en liten brun barnkänga].

Se, hvad jag hittat i hissen! Kanske portvakten kan finna egaren, eller egarinnan . . . Han har ju fått julpengarna från mig?

PORTV.

Jo tack! Se där är handsken som kom bort.

[lägger på bordet jämte kängan].

EN GAMMAL FRU.

Han har julbord och gran — och så mycket mat — rökt svinhufvud! jo jag tackar!

PORTV.

Skall ni som är rik afundas den fattige!

EN GAMMAL FRU.

Han är väl inte så fattig som han ser ut! Och inte jag så rik som jag ser ut! . . . Tag nu vara på handsken, så han inte kommer bort igen! — Svart är

han — som en begrafning — men han döljer en hvit hand och kanske något mera!

[Går].

PORTV. [förbluffad].

Men den lilla kängan, se! Snedt på klacken! den lilla slarfvan —

*

TOMTEN [har snappat bort handsken och gömmer sig].

*

PORTV.

Det är ett litet barn, om gosse eller flicka, det ser man inte på skorna, för de ha inte skiljt på höger och vänster än — inte på godt och ondt — ty de höra himmelriket till — Men sedan! Hu ja! —

[Han vill nu taga handsken].

Men hvar är handsken? Jag lade den här på bordet!

[Letar.]

Den är borta!

[Letar.]

*

KRISTIN [står förtviflad inne i rummet].

Tänk, tänk, tänk . . .

PORTV.

Hvad är det? Hvem är det? — Kristin!

KRISTIN.

Tänk! Gud hjälpe oss! — Lilla barnet är borta!

PORTV.

Borta? Hvad är det?

KRISTIN.

Det är bortkommet! Någon har tagit det . . .

PORTV.

Det är inte möjligt; jag skulle sett det! jag skulle hört det! Jag finns ju här för att vaka öfver huset och husfolket!

KRISTIN.

Han vet ingenting om det! Då går jag till kontoret! — Var snäll mot modern om hon kommer! Hon satt däroppe utan ljus och värme . . . Det är för grymt! äfven för henne!

[Ut.]

*

PORTV.

Hvad är allt detta? Icke människoverk likväl! Och därför finns det hopp!

[Han lägger kängan på bordet.]

Hvem kommer där? Hon själf den stackars lilla modern!

[Han drar sig undan åt höger].

FRUN [från venster klädd som i förra akten.]

Hvart har jag kommit?
Och hvar är jag?
Hvar kom jag från?
Hvem är jag?
Här bor en fattig! — men så många nycklar!
Det är då ett hotell —
Nej fängelse, ett underjordiskt —
Där lyser månen, men ett hjärta likt,
Och molnen tåga svarta den förbi —
Där står en skog, en granskog;
En julskog full med gåfvor och med ljus —
I fängelset! Det här är något annat.
Är någon här?

PORTV. [synes i högra kulissen men endast af publiken].
[Afsides.]

Hon är ifrån sig, har förlorat minnet —
En nåd, o hvilken nåd! för den som lider!

FRUN.

Men tyst! jag minns! men minnet ligger bakom.

Och jag gick framåt för att söka något.
Hvad sökte jag?
En handske jag förlorat! Den var svart —
Nu blef det svart igen!
Men uti mörkret ser jag något blått,
Som vårens himmel mellan hvita moln
En fjällsjö mellan blanka stränder,
Så blå var min safir som jag har tappat —
Som man har tagit —
Jag har förlorat mycket dessa sista dagar —
Jag frös och satt i mörkret . . .
Här är dock varmt, men tryckande;
Det höga tornets tyngd uppöfver,
Och tunga mänskoöden hvarf på hvarf,
Jag känner hur de pressa mig mot jorden,
Och klämma hjärtat i dess veka korg;
Jag ville tala, men jag söker orden
Jag ville gråta som jag hade sorg!

[Får se kängan.]

Hvad är det här? — En liten känga!
En liten strumpa, oeh en fot! Buss i. —
Hvad var det? — Här jag ser ett ljus
Som skjutit grenar, det har vuxit
Från stakens rot, snart skall det till att blomma,
Tre hvitblå blommor med ett rödt uti . . .
Att ljus kan växa, skjuta kvistar!
I hvilken trakt af världen har jag kommit?

En ankarboj här flyter i en granskog,
Ett vildsvin sticker hufvet upp ur böljan,
Och fiskarna de gå på torra land! —

[Får se planchen med Jesu födelse].

Hvad är det här? — En vagga i ett stall!

[Börjar vakna.]

Och herdens bruna kor de se med stora ögon,
På lilla barnet — som — i vaggan sofver —

[Vaknar och skriker.]

O Herre Jesus världens frälsare, fräls mig!

Jag förgås! Jag — för-gås! — Ett barn är födt i denna natt, ett barn är dödt! Där står portvakten, som är ond på mig för att han icke fick julpengar; var inte ond på mig! Hämnas inte! så ska ni få alla mina ringar . . .

PORTV. [fram].

Jag är inte ond, jag hämnas inte; ert barn kommer igen, ett barn kan inte komma bort i en stad som denna — följ mig nu, skall jag skaffa er ljus och värme så länge —

FRUN.

Säg om det, att ett barn inte kan komma bort i en stad — jag tror inte ett ord förstås — men ni skall säga så ändå! Ni skall säga så flera gånger —

PORTV.

Följ mig, men medan jag lagar maskinerierna, så skall ni gå upp och värma er hos en gammal vän,

tre trappor upp. Han kan tala — jag kan inte tala — och han skall trösta er —

FRUN.

Är det assessorn? Han är väl ond på mig också?

PORTV.

Här är ingen ond på er . . . kom nu bara!

FRUN.

Tänk så snäll han är; han hämnas inte.

PORTV.

Å fy! fy! hvad ni är ond!

FRUN.

Men mitt barn! — Mitt barn! Mitt barn!

PORTV.

Kom!

RIDÅ!

IV.

VINDSKAMMAREN.

V i n d s k a m m a r e n: Fonden två fönster täckta af ljusgröna gardiner; på pelaren mellan fönstren ett manuskriptskåp med en vacker lampa ofvanpå; till vänster ett ekbord fullt af manuskript; till höger en länstol.

*

TOMTEN [in].

Julaftons morgon är inne! Men här hos den gamle filosofen syns intet spår af julglädje.

[Drar undan gardinerna i fonden.]

Men dock! Han ställt sin julgran på balkongen!
Åt sparfvarna och dufvorna,
Och kärfvens tusen gula näbbar,
Ett korn i hvar att mata himlens fåglar;
Än sofva de på plåtarna
Med hufvet under vingarna —
Snart rister morgonbrisen flöjlarna
På rökfång öfver spisarna,
Där muntra brasor sprakande
Ge eld inunder kaffepannorna;
Då springer jag på åsarna
Och fröjdar mig åt dofterna,
När morgonsoln på kablarna
Från telefonen kastar strålarna.

Då sjunga kablarna och flöjlarna
Och dufvorna de kurra i kornischerna
Då lämna barnen sångarna — — —

Hvad har han här?
På gula blad i tusen tusental
Han samlat allt sitt vetande!
Halm under drifbänks strö —
Som tröskats ur; nej hackelse
Där man får leta efter kornen —
Och kärnorna han samlat här i ladan
Af skuren ek, där ligger skörden.
[Öppnar skåpet.]

Det är registret, nyckeln till hans visdom,
Till skapargåtan som han tror sig funnit.
Du gamle tok, som ordnat alltet —
Nu rör jag om i soporna,
Du letat hop i backarna.
Jag skapar kaos om ånyo
Så får du börja om från början!

[Rör om i manuskripten.]

Här syns den vises brillor!
Med åren blef han kortsynt —
Nu skall du få en julklapp,
Som gör dig långsynt, framsynt!
[Byter ut glasögonen mot ett par andra, som han tar ur fickan.]

Du skall få nya ögon
Att skåda hvad ej synes
I hvardagslag af dödlig!
Där förr du skådat lagar,
Där skall du möta stiftarn,
Och sen du råkar Domarn;
Där förr du såg naturen
Och blinda slumpars otyg,
Där skall du finna väsen
Af samma art som du!

Jag hör att gubben vaknat;
Kanhända att han vakat
Ty natten är som dager
För den i mörkret forskar!
Nu kommer han, jag stannar,
Sen gör jag hans bekantskap,
Och han får göra min!
[Drar sig ut i högra draperiet].

GAMLE [in från vänster; i svarta kläder, hvit halsduk, svart sidenkalott; hvitt långt hår och liknande skägg].
Välkommen lif! God morgon möda!
I sextio år jag ordnat universum;
Nu är den dagens sol upprunnen,
Då jag skall lösa gåtan.
Allt ligger där som jordens lagringar

Afsatta långsamt utur eld och vatten,
Af stenar, örter, djur,
Urämnen, krafter, mått och tal
Jag dragit samman byggnadsstenar
Till Babelstornets himlatrappa,
Med den jag siger upp ur tåredalen
Och tar moskéen med den blå kupolen
Som hvilar på de fyra väderstrecken.

I sextio år jag samlat, räknat;
Och en gång, halfvägs, fann jag gåtan.
Det var en natt, jag skref den på ett papper,
Men det begrofs, är sedan dess förkommet.
Det ligger där, men me'n jag söker
Har vålmen vuxit till en stack;
Mitt eget barn ränt opp till jätte...
Jag slås tillbaks, när jag den nalkas,
Jag gräfver som man gräfver efter skatter,
Men spaden faller ur min hand,
Mitt hufvud tröttas, kroppen vissnar.
Och jag blef ofta liggande som död
När jag det hela ville öfverskåda — — —

Nu känner jag dock stunden kommit,
Ty i en dröm förliden natt jag såg,
Såg papperet jag sökt, det var ett blåhvitt
Regal af engelsk olifant —

[Tar af manschetterna.]

Nu eller aldrig! är det du och jag,
Du pappershög, gif upp din hemlighet,
Jag är er herre, andar alla,
Här äger endast jag befalla!

[Tar på glasögonen och rotar i papperen].

Hvad är det här? — Hvad är det här?
Jag finner ej min gamla ordning,
Här alfabet och siffror bytt om platser,
A, b, c, d, h, r — Jag tror att själfva —
Och numro 1, 7, 4, 10, 26 — Här har nån varit!
Alfa, beta, pi; och chiffern som jag funnit opp —
Den har jag glömt — den är försvunnen ur mitt minne — [Rotar alltjämt.]

Här står en ledare — men midt på hufvudtalet är en bläckplump. — Jag raderar! [Tar upp en knif.] Det gick hål i papperet! — Skönt! Jag letar; jag går igenom hvarje lapp så skall jag finna't! —

[Letar blad för blad.]

Nu börjar grannen spela! Spela du! — Mig stör du inte, jag har hela dagen för mig! — Och natten med! Jag äter intet — fordrar ingen sömn!

[På ett piano spelas ett par minuter medan gubben vänder blad. Musik: ur Beethovens sonat 29, op. 106, andanet sostenuto.]

Jag tröttnar fort i dag! — Då hvilar jag en stund!

[Går eländig och faller ner i länsstolen; musiken fortfar.]

Mitt öga ser så underligt; det nära fjärmar sig, det fjärran närmar sig; och hufvudet är tomt!

[Han blundar; musiken fortfar.]

[Gubben vaknar och anfaller igen pappershögen, men tröttnar genast och återvänder till stolen; anfaller igen men blir tillbakaslagen. Nu somnar han i stolen och liknar en död.]

TOMTEN [skjuter in en länstol från höger och sätter sig självsvåldigt midt emot gubben.]

[Musiken tystnar: Gubben vaknar.]

GAMLE.

Hvem där? Är du en varelse...

TOMTEN.

Att vara är förnimmas,
Du har förnummit mig!
Då är jag!

GAMLE [reser sig].

Men jag vill känna, jag vill ta i dag!
Ty förr är du ej till för mig!

TOMTEN.

Regnbågen tar du icke i, men den är till!
Och hafvets, öknens hägring existera —

Jag är en hägring; kom mig ej för nära,
Ty då du upphör att mig se,
Fastän jag fortfar finnas.

GAMLE.

I sanning din logik är riktig —

TOMTEN.

Nå då är du förbunden tro ditt öga —

GAMLE [knorrar].

TOMTEN.

Du knorrar, ty jag saknas i systemet;
Och ditt system din herre är,
Och du är drängen . . .

GAMLE.

Jag härskar suveränt i mitt system.

TOMTEN.

Då skall du säga mig i korthet
Grundtanken i de faktas mångfald
Du samlat där, ty eljes har du samlat löf,
Regndroppar, sandkorn, som sig alla likna
Men ändå icke äro lika!

GAMLE.

Min tanke, min idé, som håller samman
De millioner företeelser oss möta —

TOMTEN.

Låt höra nu! jag lär så gärna!

GAMLE.

Du lilla tjuf, Du stal min tanke från mig;
Nyss var den mig så klar...

TOMTEN.

Och nu? Den grumlades som glasklar is
I smältningsvärmen; den blef sörja,
Så vatten, som förflyger i en dunst!
Den dunsta' bort: Jag vill den straxt förtäta,
Och säga ditt system, som du har glömt.

[Paus.]

I alltets enhet ser Du världens gåta...

GAMLE.

Precis! Du är en liten kvicker karl,
Som fann hvad jag i trettio år har letat:
Materiens enhet! Det var ordet!

TOMTEN.

Det var systemet! Nu till verkligheten!
Ponera nu naturens tvåfald! Och låt se,
Om ej den teorin har mera för sig!

[Paus.]

Det våta elementet vattnet
En enhet är, består dock af de två
Af väte och af syre kan ej disputeras;

Magnetens kraft är delt i nord och syd;
Elektrikans af plus och minus,
I växtens frö det gifs ett hanligt och ett honligt;
Och högst i kedjan allra öfverst
Du finner tvåhet, ty allena
Var icke godt för mänskan vara;
Och så blef man och kvinna till:
Naturens tvåfald alltså konstaterad!

GAMLE.

Du lilla djäfvul! Du har plockat sönder —

TOMTEN.

Din leksak, stora tok; Din kedja brast
Och ligger som en skräphög utaf länkar,
Din kabel som du snott, den reddes opp
Och blef till dref, som går till lumpbon.

GAMLE.

Ha! Sextio år för att en bubbla blåsa!
Som vid ett luftdrag sprack!
Nu vill jag icke lefva längre!

TOMTEN.

Om bubblan sprack, så kan du blåsa nya,
De görs af vatten och af tvålens skum,
Som vispas opp att det ser mycket ut,
Men är så litet, nästan intet —

GAMLE.

Och sexti år — [Vild, reser sig och kastar ut papperen i vänster kuliss.]
Härut! Du satans bländverk!

En rutten frukt af tjugu tusen dagsverk!
Ut! Ut! I torra löf som tärt mitt träd.
Lyktgubbar, irrbloss, som mig ledde vilse,
Mig narrade i träsk, där jag till halsen
I gyttjan sjönk, mig lockade i öknar,
Där hvassa buskar refvo mina händer —
[Tömmer skåpet på papper, men lämnar ett skrin.]
Härut I falska lotsar som mig fört på grund,
Vägvisare som pekat vägen neråt helvetet;
Bankrutt, fallit, jag ger upp staten
Och sitter tomhändt på den brända tomten —
[Sjunker ned i stolen.]
Ett snäckdjur, som fick skalet krossadt,
En spindel hvilkens nåt refs sönder,
Förflugen fågel ut på oceanen,
För långt att vända om och hinna stranden —
Han flaxar öfver rörlig afgrund —
Tills trött han faller ner — och dör!
[Paus.]

TOMTEN.

Säg! vill du börja om igen? Bli ung på nytt?

GAMLE.

Bli ung? Nej tack! Få krafter till att lida —
Få kraft att väfva falska drömmar? Nej!

TOMTEN.

Vill Du ha guld?

GAMLE.

Att köpa hvad?
Jag önskar intet — jo att få gå hädan!

TOMTEN.

Ja väl! Men som försonad först med lifvet!

GAMLE.

Försonad? — Bindas fast på nytt vid pålen?
Nej oförsonligt! Eljest blir det aldrig affärd —
»Ännu ett handslag! och ett glas i pälsen!»
»Å, stanna lite till!» — Så blir man kvar —
Nej upp på bocken, piska kampen
Och ryck dig lös, Du längtar ej tillbaka!

TOMTEN.

Du röck dig lös en gång från varma lifvet,
Från hem och härd, från maka, barn,
Att springa efter ärans toma äggskal.

GAMLE.

Till hälften sant — jag gick i tid,
Att slippa se de andra gå, som redan packat!

När lifvet svek, när skeppet ville sjunka,
Jag gjorde mig en lifboj som jag blåste upp
Med luft, så långt är sanning;
Den höll mig uppe till en tid, en ganska lång,
Så sprack den, och jag sjönk; rår jag för det!

TOMTEN [har tagit ut skrinet ur skåpet].

Här har Du något strandgods hafvet gaf igen —

GAMLE [maktlös].

Låt bli mitt skrin! Väck icke upp de döda!

TOMTEN.

Du Sadducé, som icke trodde på
Uppståndelsen, — hvi fruktar du de döda?

GAMLE.

Låt bli mitt skrin! Du manar andar —

TOMTEN.

Javäl! Så får Du se att lif är ande
Men fängslad i en kropp, ett ting!
Gif akt, nu manar jag,
Besvärjer jag!

[Öppnar skrinet.]

GAMLE.

Ah! Hvilka dofter! Blommar klöfvern?
I rosig maj, när äppelträden spruckit ut,
Syrenerna för västan vagga sina spiror

Och nygräft trädgårdsland, som nyss låg hvitt
Af snön nu sträcker sina svarta kläden
På mylladt frö begrafvet för att uppstå.
[Sindings Frühlingsrauschen spelas.]
Jag ser — ett litet landthus, hvitt med gröna
luckor,
Ett fönster öppnas, och gardinen fläktar —
Af vinröd taft — längst in en spegel,
I gyllne ram skulpterad i empire —
Och i ovala glaset som en hägring
Jag ser — det skönaste som lifvet bjöd;
En ungmor, som klär på sitt barn —
Och kammar lena lockar, tvättar sömnen
Ur blåa ögon som sig öppna
Och le mot sol och mor af lust att lefva —
Den lilla foten stampar ystert mattan
Otålig som en fåle att få springa ut —
Musik! Hvad toner ifrån unga dagar,
Halft glömda som stå upp igen —
Den lilla ån som glider under alar,
En båt, midsommarskransar, smultronkorgar,
Och friska gäddor sprittande på toften —

TOMTEN [tar upp en liten brud-
krona och en hvit slöja].

GAMLE.

Hvad ser jag nu! Hvad har du där?

En liten krona, sluten, åt en liten drottning,
Af myrten, och en slöja utaf flor —
En morgondimma i en älfdans i en solgång —
Nu ser jag icke mer, mitt öga slöjas —
O Herre Gud, allt detta en gång varit,
Men är ej mer, det kommer aldrig åter!
[Gråter och faller ihop.]

TOMTEN.

Allt detta har du ägt och kastat bort det,
De friska blommor för det torra löf,
Det varma lifvet för den kalla tanken,
Du stackars man — hvad har jag här?
[Visar en svart damhandske.]

GAMLE.

En liten handske! Må jag se! Jag minns ej —
Hur den kom hit! — Jo vänta nu jag har det —
I gårdagsmorse jag den fann i trappan —

TOMTEN.

Nu får du den som julklapp ifrån mig —
Den håller hemligheter, och de späda fingrar
Ha gripit in i öden, stiftat ondt,
Men lilla handen räckes dig till godo.
Om du den ger åt henne som jag väntar,
Då har du lycka spridt, en gåta löst
Som mera värde har än sfinxens som dig klöst —
[Låser in skrinet i skåpet.]

GAMLE.

Kan jag ännu en dödlig lycklig göra,
Kan jag en tacksam blick få taga mot,
Kan tröst jag sänka, hjärtan röra,
Då gifs ännu emot förtviflan bot!

TOMTEN.

Din gamla murkna skog du brände,
Det var det modigaste, klokaste du gjort;
Så ut på svedjan nu, det växer bra i aska,
Och några skördar kan du ta ännu!
Men kan du icke själf dem njuta,
Så gif, ty gifva sällare än taga
Ju är! Och det är offer som behaga —
Nu går jag åter i mitt dunkla skjul,
Och önskar dig en god, god jul!

[Försvinner.]

*

GAMLE [ensam, betraktar handsken].

En liten hand som räckes ut i mörkret —
En handske kastad, ej till strid men frid!
En liten barnhand mjuk och smeksam —
Hvad gömmer du för hemligheter,
Måhända är du endast en attrapp,
Som kommer nu till jnlen med en gåfva —

[Det knackar

Stig in, okände vän, en julklapp väntar
På den som kommer först! — Stig in!

*

ELLEN [in].

Förlåt herr doktor att jag stiger på,
Men ni är känd som mänskors vän —
Jag är förlorad, rent förtviflad, öfvergifven.

GAMLE [reser sig].

Gud tröste er, mitt barn, sitt ner,
Hvad hände sen, är det om ringen?

ELLEN.

Jag varit där, och jag är ännu misstänkt,
Man söker mig, jag ville gå i sjön,
Men kunde ej, låt mig få stanna;
Säg någonting, säg »utan skuld».

GAMLE.

Var lugn, och låt mig tänka lite —
Hur var det nu — jo här en julklapp
Ifrån en okänd!

ELLEN.

Hvad, en gammal handske!

GAMLE.

Ja, jag förstår det ej, men den har tappats
Och funnits, tappats åter, återfunnits —

ELLEN.

Jag tror det är min frus! Låt se
På numret!
[Vänder handsken; *ringen faller ut.*]
Herre Gud! Se där är ringen!
Då är jag frälst! Ni visste icke om den!

GAMLE.

Jag visste intet! Torka era tårar.

ELLEN.

Hvad han är snäll! Att han var god mot djur,
Och blommor visste jag förut . .

GAMLE.

Håll tyst! Jag äger ingen del i detta —

ELLEN.

Är det ej vara god en menska rädda?

GAMLE.

Ett redskap var jag, gifvarn icke!

ELLEN.

Var lycklig nu, jag önskade jag vore ni,
Som fått en stackare så lycklig göra —

GAMLE.

Gå nu och ställ till rätta hvad ni kan,
Och gläds med husets folk . . .

ELLEN.

Hvad kan jag? — Lilla barnet är ju borta.
Hur skulle vi då glädjas uti sorgehuset?

GAMLE.

Det lilla barnet? Ja jag hört den sagan —
Men tro mig, Ellen, här det lekes gömma ringen.
Mer vet jag ej! Men med en annan syn på tingen —
Jag anar, hoppas, tror att innan dag är slut,
En hvar sin pröfvotid har kämpat ut.

[Sjunker ned i stolen och somnar in.]

[RIDÅ.]

V.

BARNKAMMAREN.

B a r n k a m m a r e n. I fonden ett vackert alkovdraperi med ett litet bord framför; på bordet två stearinljus i silfverstakar; emellan dem ett barnporträtt i blommor; en spegel bakom ljusen, hvilkas lågor synas i spegeln. Till vänster en liten hvit barnsäng med blå »himmel» öfver. Till höger ett litet barnbord, hvitt, med barnstol. På stolen sitter dockan Rosa; på bordet julgåfvor och en liten gran. En hvit gunghäst bredvid sängen.

FRUN [in, svartklädd med svart peliss; hon bär ett svart flor som hon rifver och hänger på föremålen i rummet; julgranen, dockan, gunghästen o. s. v.].

Vi ha fått sorg! Men vi ha något fått,
Som fyller saknans tomhet;
Vi ha fått kallt, och kölden svalkar;
Vi ha fått mörkt, och mörkret döljer,
Som täcket man vill krypa under
I sömnlös natt att undgå skräckens bilder.
Du Rosa, sörjer Du din lilla matmor?
Du är så blek om kind och dina händer kalla;
Skall juleträdet för dig spela sorgesång?

[Hon drar upp en speldosa och ställer under granen.]
Och hästen Blanka med sitt flor om armen!
Jag minnes i fjor, vi reste bort
Till far och mor på landet,
Du stod här ensam i de kalla rummen
Men Mary tänkte på dig, hon,
»Nu står den stackars Blanka där och fryser
Och kanske blir hon mörkrädd i de mörka rummen.»
När hon kom hem, Du hade ock förkylt Dig!
Fick ondt i halsen, och hon skötte Dig,
Och band sin bästa strumpa öfver strupen,
Hon kysste Dig på hvita nosen,
Hon kammade Din mahn, och band ett gullband
I pannan! Jo, Du hade't bra Du,
Men nu — nu ha vi ondt, så ondt, vi alla!
Du lilla säng står tom, som båt på hafvet
När skeppet sjönk, Du vaggar redlös.
Hvem skall jag bädda åt,
Mitt lilla lif som nu är död?
Jag minns den sista aftonen
När efter kvällsvard Du fick smulor
I sängen och jag måste bädda om,
Du trodde det var sand som strötts
Utaf John Blund, jag brukade berätta.
Med aftonbön jag sagor blandade,
Och visor, för att sjunga in Din lustfärd
Till drömmens gröna skogar, blåa sjöar.

Och ögonlocken slöto sig som tusenskönor
Uppöfver kindens rosor, under hårets älfgräs...
Ej mera där! En liten grop i mjuka bolstern
Är allt som ger en tombild af Din fina kropp.
Inunder sängens blåa himmel
Som nu är svart och gått i moln...
Hvar är mitt barn? Hvar är Du, svara?
Har Du till stjärnorna gått ut
Att leka ibland andra barn, ej födda,
Kanhända döda, födda om igen?
Har Du gått ut att söka sagorna
Och träffa Tummeliten, Fågel blå,
Rödlufvan, lilla Soliman,
När Du på oss blef trött, och på vårt bråk?
Ja fick jag följa Dig? Här var jag aldrig hemma.
Det lofvade alltjämt, men höll ej,
Det liknade, men var ej;
Ett konstverk, väl, men bara fel
För mycket kropp, för litet själ,
Och rent förtvifladt att man ej fick vara
Ej kunde bli den helst man ville vara!

[Paus.]

Men det är mörkt! Man stängt mig af från ljuset.
[Vrider på en kontakt förgäfves.]

Och det är kallt, man har förment mig värme!
[Räcker ut handen i kulissen som föratt söka en kran.]

Och intet vatten! Mina blommor törsta!
[Hon ringer i en liten klocka.]
Men ingen kommer! Alla gått sin väg!
Var jag så stygg då? Ingen vet
Hvad alla veta — tro sig veta!
Allt böjde sig för mig och ingen vågade
Mig säga hur jag skulle vara!
Jo spegeln tordes, men det var en dålig vän.
Det glatta glaset sade bara artigheter.
[Paus.]
Hvad är det här? — Min handske som jag tappat!
Och här, i fingret, sitter ju min ring!
Då var hon icke skyldig, stackars Ellen!
Nu skall hon hämnas, jag får hennes straff,
Då blir det sista värre än det första!
I fängelse? — Det vill jag ej — jag gömmer ringen.
[Paus.]
Nej! Jo! — Hvad var det? Någon smekte mig på
kinden!
Är någon här? Jag hörde hviskas.
Ett barn som andades i sömnen.
Och nu! Det flöjeln är på grannens tak.
Tyst, hör, han sjunger uppå skorstenskransen,
Hvad säger han: »Min Mary, Mary, Mary!»
Och sedan: »Ellen, Ellen!» — Arma Ellen!...
En klocka ringer! Ambulansen!

Hvad har här händt? Hvad har jag gjort?
Nej rätt må vara rätt, och när jag felat
Så går jag själf och tar mitt straff!

*

ELLEN [in].

FRUN [faller på knä för henne].

ELLEN.

Stig opp i Jesu namn, jag blir förtviflad, lilla, kära olyckliga Fru, stig opp, jag kan icke se detta; det är ju ingenting att tala om, ett misstag, ja det får man tåla, allt är ju så bråkigt; det är svårt att lefva, det är nästan omöjligt, har någon sagt! Så! Så!

FRUN.

Ellen! Förlåt mig!

ELLEN.

Det har jag gjort, det har jag, goda snälla, stig opp, så skall jag berätta någonting...

FRUN [reser sig].

Är det om...?

ELLEN.

Nej, det är det inte! Men det är om en annan! Den gamle oppe i vinden — har gått hädan — nöjd

och så försonad med detta som han önskade. — Men när vi sökte i hans papper — så fann vi hans rätta namn — Och . . .

FRUN.

Då vet jag! — Det var min förlorade far!

ELLEN.

Ja!

FRUN.

Och han dog utan att ha fått se sitt barn igen! — Så vill jag återse honom! — Detta underliga hus, där mänskoöden trafvas på trossbottnarna, det ena ofvanpå det andra, bredvid hvarandra. — Hvar är min man? Har han låtit er höra af sig?

ELLEN.

Han kommer hem till kvällsbordet — men icke förr!

FRUN.

Till julbordet? I mörker, köld och torka; i sorgehus och likrum — stackars min man! Nu går jag till min far! — Hur dog han Ellen?

ELLEN.

Han brände sina papper och sa, att det var skräp alltihop — och det var han som hittat ringen. —

När han då gjort mig lycklig, så sade han: Nu dör jag nöjd, då jag fått den nåden att göra en människa glad!

FRUN.

Han hade rätt! — Jag älskade honom icke; men jag vill lägga igen hans ögon och göra honom den sista tjänsten — som man skall! Kom och följ mig Ellen!

[De gå.]

[Paus.]

Kristin och Portvakten (med verktyg) gå sakta öfver scenen.

PORTV.

Det reder sig, det reder sig!

KRISTIN [antyder lilla sängen].

Tyst! Tyst!

[De smyga ut.]

TOMTEN i högra, JULENS ÄNGEL i vänstra kulissen.

JULEN.

Nu är vårt värf till ända snart;
Jag sett ett knäfall, hört ett tonfall;
Ett enda litet ord: »förlåt» kan allt försona!
Nu är det sagdt, nu är det gjordt! —
Lägg sorgen af! Må glädjens fest begynna!

TOMTEN [smyger omkring och
tar bort sorgfloren som
han samlar i handen.]

Jag blåser dammet bort, jag sopar, städar,
Jag skurar mässing, som af dålig andedräkt
Blef skum; jag vattnar blommorna,
När husan glömt, att ej de törsta!

[Han vattnar blommorna vid spegeln.]

Gardinerna jag lägger uti vackra veck,
Drar mattan jämn; ostäda kan jag också,
Men icke här, och ej i dag!
Du lilla mor, du unga vackra fru,
Nu har du lidit, glöm ej läxan!
Af ångerns och af smärtans tårar
Ditt öga blir så vackert, klarögdt, mildt,
Men gråter du af ondska, blir du ful!
Nu, ängel! Få vi säga nu »god jul?»

JULEN.

Hon kommer från en kärlekstjänst,
Hon ögonen har slutit på sin döde far —
Som, död först, fick igen sitt barn —

Tomten [går och tittar i sängen, vaggar
den sakta, lyfter fingret, som om han
menade: »Hon sofver»].

Nu får hon sitt, men lefvande, i lifvet —
Gå nu till knappar, kranar, passa på.

TOMTEN,

Jag går och gör allt färdigt till tablå!
[De gå åt hvar sitt håll.]

[Paus: Musik: Sindings
Frühlingsrauschen.]

*

FRUN [in, som förut i peliss].

O, goda värme! Kom du åter?
Är sunnanvind, har vintersolen stigit
Ifrån ekvatorn, är det sommar?

[Fullaste belysning på scenen.]

FRUN [släpper pelissen på golfvet].

O Gud! — Ett ord! — Och det vardt ljus!
Har du din himmel öppnat åter,
Då får jag se ett litet anlete
Som ler emellan hvita moln,
Små händer som sig sträcka, liten mun...
Men tyst!
[Hon lyss som om hon hörde ett ljud
från sängen; ser sig omkring.]
Och här! Hvad händt, är sorgen aflagd?
[Går till sängen; får se barnet, som
dock icke synes för åskådarne.]

Ja! Herren tog! Och Herren gaf igen!
Jag är ej värdig till den nåden än —
[På knä vid sängen.]
Men, när en mor får ta sitt barn i famnen åter,
Då saknar glädjen ord och glädjen gråter!

TOMTEN [synes i högra kulissen; tar af mössan och kastar kyssar åt modren och barnet].

(RIDÅ.)

Af **Aktiebolaget Ljus** har utgifvits följande kammarspel:

August Strindberg:

OPUS I. ***Oväder.***
Kr. 1: —.

OPUS II. ***Brända tomten.***
Kr. 1: —.

OPUS III. ***Spöksonaten.***
Kr. 1: —.

OPUS IV. ***Pelikanen.***
Kr. 1: —.

I—IV inbundna i ett band Kr. 4: —.

Centraltryckeriet, Stockholm 1909.